

Priručnik

za upotrebu rodno osetljivog jezika

Hristina Cvetinčanin Knežević

Jelena Lalatović

ONA

ŽENSKЕ STUDIJE

**Ključni koraci ka
rodnoj ravnopravnosti**

Влада Републике Србије
КООРДИНАЦИОНО ТЕЛО
ЗА РОДНУ РАВНОПРАВНО

Projekat finansira
Evropska unija

Priručnik

za upotrebu rodno osetljivog jezika

Hristina Cvetinčanin Knežević

Jelena Lalatović

PREDGOVOR

Poštovane građanke i građani,

Upotreba rodno senzitivnog jezika doprinosi podizanju svesti o značaju jednakosti žena i muškaraca, dok sa druge strane direktno utiče na proces demokratizacije društva i uvođenje načela jednakosti u sve sfere društvenog života. Rodno osetljiv jezik je faktor koji u najvećoj meri utiče na veću vidljivost žena u javnom životu, a samim tim doprinosi ravnopravnosti polova kada govorimo o učešću žena u ostalim segmentima društva. Rodno osetljiv jezik ne podrazumeva samo imenovanje žena koje obavljaju određena zanimanja ili vrše određene javne funkcije, iako je ovaj domen njegove primene naročito važan, već je istovremeno i način da se eliminiše svaki oblik rodno zasnovane diskriminacije.

Bitno je napomenuti da ovaj priručnik ukazuje na važnost upotrebe rodno senzitivnog jezika sa aspekta podizanja svesti o rodnoj ravnopravnosti, ali istovremeno daje i smernice za njegovu svakodnevnu upotrebu. U tom smislu, glavno nastojanje ovog priručnika ogleda se u pronalaženju zajedničkog, prihvatljivog rešenja kako bi većina govornica i govornika sa srpskog govornog područja počela da upotrebljava rodno senzitivni jezik, kao jedan od osnovnih preduslova za stvaranje modernog društva koje počiva na temeljima jednakosti i demokratije. Ovaj priručnik je značajan i zbog toga što uvodi i rečnik termina rodne ravnopravnosti i najznačajnijih pojmova, koji pre svega imaju za cilj da ženama u današnjem društvu odaju zaslužena priznanja u svim sferama njihovog delovanja i postignuća.

Dosledna upotreba rodno senzitivnog jezika pre svega jeste pitanje svesti o prepoznavanju važnosti društvene jednakosti žena i muškara-

ca u današnjem društvu, a njegovo korišćenje predstavlja jedan od glavnih načina za smanjenje rodnog jaza i osnovu za kreiranje jednakih mogućnosti za život i rad svih žena i muškaraca. Samim tim, promena postojeće situacije u jezičkoj politici u Srbiji danas jedan je u nizu koraka koje treba preduzeti da bi se obezbedile jednake šanse za sve građanke i građane Srbije. Time bi se podstakla dalja promena preovlađujuće prakse upotrebe rodno nesenzitivnog jezika u domenu administracije, informisanja i obrazovanja u Srbiji, a samim tim i u svim ostalim segmentima društva.

Samo afirmacija upotrebe rodno senzitivnog jezika u službenoj i javnoj upotrebi može podstaći pozitivnu promenu na nivou čitavog društva, pa je stoga neophodno da se svi uključimo i aktivno učestvujemo u ovom važnom procesu transformacije. Jedino na taj način možemo kao društvo da postignemo nultu toleranciju na rodno zasnovanu diskriminaciju i zajedničkim snagama eliminišemo i dalje prisutne rodne stereotipe.

Prof. dr Zorana Z. Mihajlović
potpredsednica Vlade Srbije
ministarka građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture i
predsednica Koordinacionog tela za rodnu
ravnopravnost

Sadržaj

- .....
- 007 I Kako i zašto koristiti *Priručnik za upotrebu rodno osetljivog jezika?*
- 013 II Govori kao što misliš
Jezik i svet oko nas
Rod i gramatika
Rod i diskriminacija
- 027 III Kakav jezik?
Diferenciran, osetljiv i nediskriminativan
- 033 IV Politika i jezik
Kako se pravilno kaže...?
Jezik nije izvan politike
- 043 V Zablude o rodno osetljivom jeziku
- 059 VI Četiri istraživačice jezika
za koje treba da znate
- 063 VII Kako upotrebljavati rodno osetljiv jezik?
Kako gradimo imenice ženskog roda?
Smernice za upotrebu rodno osetljivog jezika
- 081 VIII Glosarijum (spisak) zvanja, zanimanja,
titula i imenovanja žena
- 123 IX Mali rečnik rodne ravnopravnosti
- 129 X Umesto zaključka
Svenka Savić: Jezik kao naša prateća senka
- 135 XI Bibliografija
- 139 XII Beleške o autorkama

I

Kako i zašto
koristiti
Priručnik
za upotrebu rodno
osetljivog jezika?

Cilj ovog priručnika
jeste da doprinese svakodnevnoj
borbi za demokratiju i
jednakost.

I

Kako i zašto koristiti Priručnik za upotrebu rodno osetljivog jezika?

Društvo u kakvom svi/e želimo da živimo je razvijeno društvo koje se temelji na principima demokratije, pravičnosti i jednakosti. Demokratija, pravičnost i jednakost ne mogu se postići bez rodne ravnopravnosti. Ne zaboravimo, i u savremenom trenutku živimo u svetu u kome se svakodnevno događaju sklapanje dečjih brakova, trgovina ženama i devojčicama u cilju seksualne eksploatacije, femicid, kao i fizičko, seksualno, ekonomsko i psihičko nasilje prema ženama. Takođe, žene su i dalje, u odnosu na muškarce, manje plaćene za isti rad, što je, zajedno sa opštim osećajem nebezbednosti, kako u javnom tako i u privatnom prostoru, i pojavama kao što je „roze porez”¹, jedna od ključnih nejednakosti koje oblikuju svakodnevni život žena.

Imajući u vidu sve navedeno, ne smemo zaboraviti da je ravnopravnost, a pogotovo ravnopravnost polova, koncept mnogo širi od jednakosti pred zakonom. Rodno senzitivne jezičke politike, to jest upotreba rodno osetljivog jezika, doprinose podizanju svesti o značaju jednakosti žena i muškaraca. Rodno osetljiv jezik obezbeđuje veću vidljivost žena u javnom životu, a posledično, i veće učešće žena u svim sferama društvenog života. Ipak, rodno osetljiv jezik nije samo jasno imenovanje žena koje obavljaju određena zanimanja i nalaze se na različitim funkcijama, iako je ovaj aspekt upotrebe rodno osetljivog jezika naročito važan. Rodno osetljiv jezik podrazumeva samu upotrebu jezika, to jest sve načine na koje jezik koristimo tako da stvari nazivamo pravi imenom, a diskriminaciju činimo neprihvatljivom. Koristeći

---

¹ Više o roze porezu možete pročitati na strani 25

jezik, mi oblikujemo svet u kome živimo i podstičemo društvene promene. Tako korišćen, rodno osetljiv jezik je izuzetno važan korak u postizanju rodne ravnopravnosti, a posledično i društva demokratije, jednakosti i pravičnosti. Cilj ovog priručnika jeste da doprinese svakodnevnoj borbi za demokratiju i jednakost.

Prvi deo *Priručnika* je posvećen razumevanju značaja jezika za oblikovanje sveta oko nas. Bavićemo se pitanjima poput uloge jezika, razlike između prirodnog i gramatičkog roda, diskriminacije, jezičkih politika, kao i razlikama (ali i sličnostima) između rodno osetljivog, rodno diferenciranog i rodno nediskriminativnog jezika i zablude koje ih prate. Termine **rodno osetljiv**, **rodno senzitivan** i **rodno nediskriminativan jezik** u ovom priručniku koristimo kao sinonime, ali smo o osobenosti svakog od ovih termina pisale u posebnom poglavlju, jer nam je bilo važno da objasnimo njihovo poreklo. Ono ukazuje na načine na koje društvene borbe i izborne vrednosti formiraju određene ideje „spakovane” u „gotove” pojmove.

U drugom delu *Priručnika* ponudićemo praktične smernice za upotrebu rodno osetljivog jezika, dok treći deo čini glosarijum (spisak) zanimanja, zvanja i titula žena. Zaključna razmatranja daće Svenka Savić, pionirka sociolingvistike i borkinja za upotrebu rodno osetljivog jezika, u kratkom eseju „Jezik kao naša prateća senka“, kojim ćemo, umesto zaključka, završiti razgovor o važnosti upotrebe rodno osetljivog jezika, kao preduslova za uspostavljanje modernog društva koje se bazira na načelima jednakosti, pravičnosti i demokratije.

Nadamo se da će vam ovaj priručnik pomoći da razrešite moguće nedoumice u vezi sa rodno osetljivim jezikom, njegovim značajem i upotrebom.

Ukoliko do sada niste upotrebljavale/i rodno osetljiv jezik, cilj ovog priručnika jeste da vas na to podstakne i ponudi vam jasne smernice kako da to činite. Ukoliko ga koristite, nadamo se da ćemo vam to olakšati. Trudile smo se da *Priručnik* pišemo razumljivim jezikom i da koristimo što više primera iz svakodnevnog života. Zbog toga sam tekst nismo opterećivale referencama i bibliografijom, te spisak literature koju smo koristile možete naći na samom kraju priručnika. Posebno vas ohrabrujemo da sledite smernice za dalje istraživanje i čitanje, koje smo izdvojile na kraju

(skoro) svakog poglavlja. Ne manje važno, nastojale smo da se ovaj priručnik ne bavi isključivo upotrebom rodno osjetljivog jezika, već da u sebe uključi i druge sadržaje važne za podizanje svesti o rodnoj ravnopravnosti. Zato ćete, pored gorenavedenih tema, u njemu pronaći i mali rečnik rodne ravnopravnosti, kao i kratke biografije značajnih pojedinki kojima su, zbog nejednakog i nepravednog položaja žena u vremenima i društvima u kojima su stvarale, bila uskraćena zaslužena priznanja.

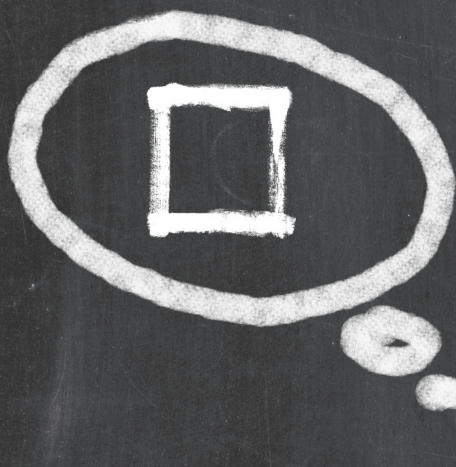
Želimo vam ugodno čitanje!

Autorke,
Hristina Cvetinčanin Knežević i Jelena Lalatović

II

Govori kao
što misliš

Ako mislite da su žene
jednako vredna ljudska bića,
koristite rodno osetljiv jezik
da to i pokažete.

II Govori kao što misliš

Jezik i svet oko nas

Način na koji upotrebljavamo jezik otkriva način na koji vidimo svet. Rodno osetljiv jezik jeste jezik koji se suprotstavlja diskriminaciji, nejednakosti i omalovažavanju žena. Drugim rečima, birajući rodno nediskriminativan jezik, mi biramo da učinimo vidljivom polovinu čovečanstva. Evo nekoliko primera kako u svakodnevnoj upotrebi jezika, ponekad i nesvesno, činimo ženski rad (i ženski rod) nevidljivim, te ga time i umanjujemo.

Muškarac vaspitačica

Nastavnici matematike niko od učenica ili učenika nije se obraćao u muškom rodu – *nastavniče*. Među sobom, učenice i učenici nastavnicu matematike nazivali su *matematičarkom*. Odatle je logično pitanje zašto ženama koje su diplomirale na matematičkom fakultetu u diplomi piše *diplomirani matematičar*, a mnoge nastavnice kao naziv svog zanimanja pišu *nastavnik* umesto onako kako jeste – *nastavnica*. Rezon koji prethodi ovakvoj upotrebi jezika podrazumeva da je muški rod unapred shvaćen kao „neutralan” i „objektivan”, tj. jedini ispravan način da se određene pojave i određena zanimanja imenuju. Vrednovanje ženskog roda kao manje značajnog prisutno je u svim sferama društvenog života, pa i u svakodnevnoj, a naročito u formalnoj komunikaciji. Ta nevidljiva diskriminacija često se brani izgovorom da u određenim profesijama nema mnogo žena, pa nam ta zanimanja deluju „čudno” izgovorena ili napisana u ženskom rodu. To, međutim, ne objašnjava zašto se i u sferama u kojima žene čine većinu radne snage nazivi zanimanja u muškom rodu koriste kao norma. Takođe, iako među onima koji/e rade u vrtićima ili među

onima koji/e održavaju higijenu ima manje zaposlenih muškaraca nego što ima žena zaposlenih u IT sektoru, za muškarca nikada nećemo reći da je po zanimanju *vaspitačica* ili *higijeničarka*. Zašto onda smatramo da je u redu koristiti muški rod kada govorimo o poslu ili funkciji koju obavlja žena?

Urednica oba pola

Kada vidimo oglas za posao na kome piše „Postani naš novi urednik društvenih mreža”, pretpostavljamo da se oglas odnosi i na osobe muškog i na osobe ženskog pola. U konkursima javnih institucija, kao i u zakonskim aktima, muški rod se još uvek koristi da označi osobe oba pola. Da to nije neutralno ili bezazleno stanje, znamo, jer suprotno nije moguće – ženski rod nikada se ne koristi da označi osobe oba pola, osim ako se ne radi o podsmehu. Niko ne bi ozbiljno shvatio javni konkurs u kome se kaže da se reč *naučnica* ili *naučna radnica* odnosi i na muškarce i na žene.

S obzirom na to da živimo u svetu gde žene do pre manje od 70 godina nisu imale zakonsko pravo na dostojanstveno plaćen rad, kao ni formalno jednak pristup obrazovanju i zapošljavanju, te da je koliko prošlo godine otkriveno da je jedan univerzitet u Japanu sistematski smanjivao bodove kandidatkinjama na prijemnom ispitu za medicinski fakultet, ne možemo da kažemo da je svejedno da li je neko *urednik* ili *urednica*. Brisanje ženskog roda kada označavamo zanimanja znači da prećutno verujemo da su samo zanimanja u muškom rodu „prava”, tj. da je ženski rad manje vredan zato što ga obavljaju žene.

Dokaz za ovu tvrdnju možemo da nađemo ako, na trenutak, izmestimo ugao gledanja. Kada bi titule ili oglasi za posao stajali isključivo u ženskom rodu – muškarci bi se osećali isključenima. Na oglas za posao na kome piše „Potrebna nova radnica“ ne bi se javio nijedan muškarac, bez obzira na to što poseduje kvalifikacije. Nažalost, oglasi za pozicije koje su isključivo u ženskom rodu odnose se samo na najniže plaćene i stresne poslove, pa se tako oglasi za posao čistača/čistačice po pravilu obraćaju ženama.

Još strašnija jeste činjenica da se titule ili nazivi funkcija u ženskom rodu pripisani muškarcima tretiraju kao uvrede ili ismevanje, dok se brisanje ženskog roda iz preovlađujuće ženskih zanimanja shvata kao potvrda profesionalnosti. Što je funkcija

koju žena obavlja prestižnija, to su očekivanja da se ona oslovljava u muškom rodu sve više podrazumevana. Tako u zvaničnom javnom govoru nemamo *dekanke* i *rektorke*, a neretko smo sa skupštinske govornice čuli da se predsednici Skupštine obraća sa „gospođo predsedniče”.

Kada kažemo žena saborac umesto *saborkinja*, ili žena inženjer umesto *inženjerka*, ta formulacija podseća na formulacije kao što su *čovek gušter* ili *žena zmaj*. One nas upućuju na nešto što je neprirodan ili nerealističan spoj. Drugim rečima, ako umesto da kažemo *advokatica*, kažemo žena/gospođa advokat, sugerišemo nespojivost toga da ista osoba može biti i žena i advokatica.

Svenka Savić i Jelena Filipović –

fotograf:
Miodrag
Miki Trajković

Svenka
Savić

Svenka Savić je lingvistkinja i profesorica emerita Univerziteta u Novom Sadu. Predavala je kao gostujuća profesorica u Oslu, Berlinu, Gracu, Beču, Kopenhagenu, Zagrebu, Sarajevu, Skoplju, Ljubljani, Nikšiću, Podgorici i Nišu.

Njeno osnovno interesovanje u nauci o jeziku je interdisciplinarno usmereno; pre svega na upotrebu jezika u grupama koje su manjinske ili nemaju jednak tretman u društvu: deca (blizanci, migranti, izbeglice, romska deca), zatim žene, stari, a u poslednje vreme se interesuje za jezičko ponašanje seksualnih manjina. Pored interesovanja za jezik, već se trideset godina bavi kritikom baleta.

Članica je Izvršnog odbora Evropskog društva lingvista. Učestvovala je na oko 100 naučnih skupova u zemlji i inostranstvu. Naročito se zalagala za multidisciplinarnost studija, osnivačica je Ženskih studija i istraživanja Mileva Marić Ajnštajn u Novom Sadu, kao i Centra za rodne studije u Beogradu. Prvi kurs Analize diskursa u Jugoslaviji održala je osamdesetih godina XX veka na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu.

Objavila je velik broj knjiga i naučnih radova o upotrebi jezika u grupama koje u društvu imaju manju moć; uže je usmerena na psiholingvistiku i analizu diskursa. Među objavljenim knjigama čija je autorica ili koautorka se ističu *Razvojna psiholingvistika*, *Kako blizanci uče da govore*, *Diskurs analiza*, *Romkinje: životne priče starih Romkinja*, *Vovodanke (1917/1931): životne priče*, *Žena sakrivena jezikom medija: kodeks neseksističke upotrebe jezika*, *Rod i jezik* i mnoge druge.

Dobitnica je brojnih nagrada i priznanja – nagrade Laza Kostić (1997) za knjigu *Balet*, nagrade izvršnog veća AP Vojvodina za razvoj rodne ravnopravnosti (2003), zlatne medalje Jovan Đorđević Srpskog narodnog pozorišta (2010) kao i medalje za kulturu za ukupno stvaralaštvo Zavoda za kulturu Vojvodine (2011).

pionirke borbe za rodnu ravnopravnost

Jelena
Filipović

Jelena Filipović je sociolingvistkinja i redovna profesorka Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Bila je gostujuća profesorka na univerzitetima u SAD, Meksiku i Austriji.

Bavi se kritičkom sociolingvistikom, jezičkom politikom i planiranjem, rodnim studijama, sefardskim studijama, kao i hispanskom i primenjenom lingvistikom.

Radila je kao konsultantkinja ili koordinatorka na većem broju nacionalnih projekata iz oblasti jezičkih obrazovnih i rodno osetljivih jezičkih politika, i internacionalnih projekata iz oblasti obrazovnih jezičkih politika i revitalizacije jezika (romski i jevrejsko-španski). Međunarodna je ekspertkinja Evropskog centra za moderne jezike (European Center for Modern Languages – ECML) i članica odbora za obrazovanje Srpske akademije nauka i umetnosti.

Autorka je tri knjige (*Code-switching: theoretical and methodological issues*, *Moć reči: ogledi iz kritičke sociolingvistike*, *Transdisciplinary approach to language study: The complexity theory perspective*) i koautorka dve knjige, *Etnički identitet i zamena jezika u sefardskoj zajednici u Beogradu*, i *Fonética y fonología españolas para serbiohablantes*, kao i korednica dve tematske monografije. Autorka je i koautorka više desetina članaka u internacionalnim i nacionalnim akademskim časopisima i monografijama iz oblasti istraživanja (kritičke) sociolingvistike, jezičkih politika, jezika i roda, jezičkih kontakata i primenjene lingvistike.

Dobitnica je nagrade za akademsko dostignuće Društva za primenjenju lingvistiku (2005), kao i nagrade za akademsko dostignuće AAT-SP-a (American Association of Teachers of Spanish and Portuguese).

Rod i gramatika

Pored značenja koje rod ima u društvenoj teoriji (pod terminom rod podrazumevamo skup društvenih očekivanja i pravila pripisan na osnovu biološkog pola), u gramatici našeg jezika, rod je jedna od osnovnih karakteristika promenljivih reči – svaka imenica, zamenica, svaki pridev ili glagol ima rod.

Sa gramatičkog aspekta, rod, kao ni glagolsko lice ili glagolsko vreme, nije zanemarljiv ako želimo da govorimo na precizan i lako razumljiv način. Iako profesor i profesorka obavljaju isti posao, važno je profesorku označiti u odgovarajućem rodu. U suprotnom, to bi bilo kao da umesto prošlog i budućeg vremena koristimo samo infinitiv. Rečenicu: *Marko juče doći* možemo da, uz određeni napor, razumemo, ali nema potrebe da ne koristimo jezička sredstva koja nam omogućavaju raznoliko i tačno izražavanje.

Kako je rod imenica ženskog roda jedina gramatička kategorija koja se ukida, to nam jasno signalizira da jezik odražava, stvara i promoviše određene društvene vrednosti.

Uklanjanje roda može imati dve posledice: brisanje žena ili gramatički netačne rečenice, koje neretko menjaju i smisao izrečenog. Društvena nejednakost se u jeziku ogleda na nekoliko nivoa. Retko ko će reći: *čistač danas nije došLA na posao* ili *doktor mi je zabraniLA alkohol*, ali je još uvek uvreženo da se žene na javnim funkcijama oslovljavaju u muškom rodu, što dovodi do rogozbatnih konstrukcija. Na primer: „Ministar pravde Srbije Nela Kuburović predstavljace Srbiju na sednici Saveta bezbednosti UN”.¹ Naravno, mediji rod, kao suštinsku karakteristiku koja nam pomaže da jezikom uspostavimo odnos prema realnosti, tj. da osobe i pojave nazivamo njihovim pravim imenima, selektivno prepoznaju samo onda kada se koristi kako bi se istakli negativni postupci ili osobine žena. Ukoliko se na čelu nekog preduzeća nalazi žena koja je proneverila novac, naslov koji bi umesto „Bivša direktorka banke ukrala 9.000 evra”² glasilo „Bivši direktor banke ukrao 9.000 evra”, nedvosmisleno bi bio lažan.

¹ Dnevne novine *Blic*, 9.12.2018.

² *Novosadski informativni portal*, 10.03.2014.

Kako je muški rod od pastrmka?

Oni/e koji/e navodno podržavaju jednakost svih ljudi, pa time i polova, ali ne žele da koriste rodno nediskriminativan jezik, često će pokušati da ga ismeju pitanjima poput: „Kako je muški rod od pastrmka? Pastrmac?“. Ovde je bitno uočiti dve poente:

1. Najpre, rodno nediskriminativan jezik pre svega se odnosi na osobe, a ne na životinje ili stvari. Njegova funkcija jeste da se potcenjivanje, umanjivanje ili brisanje žena u jeziku prestane smatrati normalnom i prihvatljivom pojavom.
2. Zatim, kako je rod jedna od ključnih kategorija u našem jeziku, razlikovanje prema polu vidi se i u grupi reči koje označavaju životinje. Tako su, na primer, u upotrebi i *ždrebac* i *ždrebica*, *lisac* i *lisica*, *junac* i *junica*. Takođe, koliko je rodni princip ukorenjen u našem jeziku vidi se i po tome koliko lako biramo odgovarajući nastavak za uvrede, pa tako razlikujemo *prasca* i *prasicu*.

Tačno je da se gramatički rod ne odnosi uvek i na ženski pol. Reči *knjiga* i *zastava* su gramatički ženskog roda, ali nemaju pol (niti rod u društvenom smislu), jer se ne odnose na ljude i živa bića uopšte. Međutim, kada imenice koje su muškog roda koristimo da označimo osobe ženskog pola, to je jezički zbunjujuće (*Ginekolog je obavila dve operacije danas* umesto *Ginekološkinja je obavila dve operacije danas.*) ili nepotrebno opterećuje rečenicu (*ginekolog Marija Petrović* umesto *ginekološkinja Petrović* ili pak samo *ginekološkinja*). Ako za svoje kućne ljubimce (i životinje uopšte) koristimo ispravan gramatički rod, tj. rod koji je u skladu sa njihovim polom, zašto bi se odgovarajući gramatički rod osporavao ženama? Ovakvo poređenje jeste samo po sebi neukusno i neprihvatljivo, ali nam pokazuje koliko je nediskriminativna upotreba jezika važna.

Nedosledna upotreba ženskog roda kada označavamo žene koje obavljaju određena zanimanja ili javne funkcije nije pitanje gramatičke pravilnosti, jer je upotreba ženskog roda gramatički ne samo ispravna već i neophodna. Stoga je dosledna upotreba jezika ravnopravnosti pitanje svesti o važnosti društvene jednakosti muškaraca i žena.

Rod i diskriminacija

Da bismo razumeli/e šta je rodno osetljiv, tj. rodno nediskriminativan jezik, najpre treba razumeti šta je rod i šta je diskriminacija.

Rod (na engleskom gender) je skup društvenih očekivanja koja se pripisuju muškom ili ženskom polu. Na primer, da su žene „prirodno” emotivnije, da je ženski mozak drugačiji od muškog, da žene više nego muškarci žele da imaju decu; da se žene u mnogo većoj meri nego muškarci bave kuvanjem, čišćenjem i brigom o deci i starima, jer tako žele ili jer je tako „prirodno”, a ne zato što postoje objektivne društvene okolnosti koje muškarce usmeravaju ka bolje plaćenim zanimanjima, a žene ka neplaćenom i potcenjenom radu, koji se najčešće odnosi na brigu o drugima. Ispravna upotreba termina pol i rod znači da razdvajamo biološke činjenice od značenja koja im društvo vekovima ili čak milenijumima pripisuje.

Biljana Dojčinović Rod i književnost

Biljana Dojčinović (1963) je feministkinja i profesorka književnosti na Filološkom fakultetu u Beogradu, koja je među prvima prevela engleski termin gender na naš jezik kao rod. Do tada je reč rod bila rezervisana isključivo za patriotski i nacionalni govor, gde se odnosila samo na srodstvo ili narod. To je učinila u svojoj studiji *Ġinokritika: rod i proučavanje književnosti koju su pisale žene*, jednoj od prvih studija na našem jeziku koja se bavi istorijom književnica i istorijom ženske književnosti.

Naravno, budući da su sva zanimanja kreirana u društvu – za potrebe društva – uvođenje prirode, tj. biologije u raspravu o društvenim očekivanjima, vrednostima i ekonomskim faktorima koji dovode do toga da se žene u većini bave manje plaćenim i manje cenjenim zanimanjima nije ništa drugo nego besmislica. Konfu-

Vozačica autobusa, pilotkinja, taksistkinja i tramvajdžijka

Nejednakost nije samo pitanje zakonskih okvira, već, pre svega, društvenih odnosa. Upravljanje prevoznim sredstvima zahteva ne samo društveno priznatu slobodu kretanja već i određene ekonomske uslove – vrlo banalno, ali istinito – novac za benzin i kupovinu auta, na primer. Iako je danas sloboda kretanja i ženama i muškarcima zakonski garantovana, svoje prijatelje nikada ne pitamo kako će se sami vratiti kući. Svoje prijateljice, poznanice, rođake to često pitamo; i to zato što smo svesne da, uprkos zagarantovanoj jednakosti, ulice nisu bezbedne za žene. Žene, dakle, odrastaju u društvu u kome već u najranijem uzrastu postaju svesne da nemaju iste slobode kao i muškarci, zbog čega su manje zastupljene i kao vozačice – privatno ili profesionalno.

Međutim, to što je danas na ulicama Beograda sve više tramvajdžijki, a odskora i vozačica autobusa, nije isključivo posledica razvoja društvene svesti da žena može da obavlja svaki posao kao i muškarac, već i pokazatelj temeljnih ekonomskih nejednakosti. Kako su uslovi rada u javnom gradskom prevozu sve gori – preopterećenost zaposlenih, niske zarade, kršenje radnih prava – sve više muškaraca koji su se do sada bavili ovim poslom odlazi u inostranstvo ili se prekvalifikuje za druga zanimanja. Zato tržište rada prepoznaje žene kao rezervnu radnu snagu i one u većem broju počinju da se bave poslovima u kojima su do tada dominirali muškarci. Budući da su uslovi rada i plate još uvek mnogo bolji u avio-kompanijama, trend zapošljavanja žena kao pilotkinja nije u porastu, pa je kada se neka žena zaposli kao pilotkinja to još uvek medijska senzacija.

zija između prirode i društva, nametnuta upravo društvenom nejednakošću, može da poprimi apsurdne razmere. Tako ginekološkinje i ginekolozi neretko govore o „svom odnosu sa *pacijentima*“, iako su specijalizirali/e zdravstvenu zaštitu žena, te su njihovi *pacijenti* isključivo *pacijentkinje*. Kada bi urološkinje ili urolozi svoje pacijente nazvali *pacijentkinjama*, to bi se, s pravom, smatralo pogrešnim i uvredljivim. Tu vidimo da jezik nije samo ogledalo realnosti, već često ima sposobnost i moć da realnost iskrivi.

Diskriminacija je sveobuhvatan tretman u društvu. Diskriminacija je nejednako postupanje prema osobi ili grupi ljudi zbog nekog ličnog svojstva (na primer pola, boje kože, veroispovesti, invaliditeta, seksualne orijentacije). Posledica diskriminacije je uskraćivanje nekog prava. Tako, na primer, svi imamo pravo na slobodu kretanja, ali kada nema prilaza i liftova prilagođenih osobama koje koriste kolica, njihovo pravo je ograničeno. Takođe, svi imamo pravo na zdravstvenu zaštitu. Međutim, trudnice i porodilje kojima poslodavci ne uplaćuju zdravstveno osiguranje, dok odsustvuju s posla radi nege deteta, u praksi su uskraćene za zdravstvenu negu.

Kada govorimo o rodno nediskriminativnom jeziku, kao argument protiv njegove upotrebe često čujemo da nije važna jednakost u jeziku već jednakost u društvu. Međutim, društvo, i jezik kao jedan od njegovih proizvoda, ne funkcionišu jednosmerno: društvo formira pojedinke i pojedince, ali i pojedinke i pojedinci svojim aktivnostima i zajedničkim organizovanjem mogu da menjaju društvo, pa onda i jezik. Drugim rečima, da živimo u društvu u kome smo svi/e jednaki/e, ne bi bilo institucija i pojedinaca/ki koje/i se protive rodno nediskriminativnom jeziku. Tada bi rodno osetljiv jezik bio svima prihvatljiv i ne bi bio predmet rasprave. S obzirom da ne živimo u takvom društvu, potrebno je da svojim zalaganjem damo doprinos socijalnoj pravdi i jednakosti.

Žene nisu diskriminisane samo u jeziku, već i na polju radnih, ljudskih i ekonomskih prava. I danas, u 21. veku, žene su nesrazmerno u odnosu na muškarce zastupljene na javnim funkcijama. No, žene nisu izložene nejednakom tretmanu samo u sferi visoke politike, već i u svakodnevnom životu.

- Žene su u proseku, i u Srbiji i u zemljama Evropske unije, plaćene 16% manje za isti rad u odnosu na svoje kolege.
- Nakon 65. godine života, rizik od siromaštva je 50% veći za žene nego za muškarce.
- U odnosu na muškarce, koji 10 sati nedeljno potroše na kućni rad i brigu o domaćinstvu, žene na sedmičnom nivou provode 22 sata obavljajući kućne poslove.
- Isti proizvodi – brijачi, dezodoransi, šamponi – prodaju se po skupljim cenama ukoliko su namenjeni ženama.

Roze porez (na engleskom pink tax) je oblik poreske politike zasnovane na diskriminaciji prema ženama. Samo zato što su oboje ni u roze, pomenuti proizvodi više koštaju žene nego što isti proizvodi, ali druge boje, koštaju muškarce. Razmislite o tome zašto se roze boja tradicionalno smatra „ženskom“. Takođe, razmislite šta nam fenomen „roze poreza“ govori o stavovima koje neretko možemo čuti od ekonomista/kinja — da je tržište neutralno u odnosu na društvo.

Zapamtimo!

Upotreba imenica ženskog roda za označavanje zanimanja, zvanja i titula žena je gramatički pravilna. Diskriminacija je nejednako postupanje prema pojedinki/pojedincu ili grupi ljudi na osnovu nekog ličnog svojstva. Rodno nediskriminativan jezik sprečava diskriminaciju na osnovu pola, tj. omalovažavanje žena u jeziku.

Istražimo!

Kratak istorijat borbe žena za društvena i politička prava možete naći u ilustrovanom priručniku *Feminizam za početnike*, autorki Suzan Elis Votkins, Marise Ruede i Marte Rodrigues.

Razmislimo!

Imajući u vidu sve što ste do sada pročitale i pročitali, da li mislite da bi neko sledeće izdanje *Feminizma za početnike* trebalo da ima drugačiji naslov? Kako bi taj naslov trebalo da glasi tako da podjednako uključuje i žene i muškarce?

III

Kakav jezik?
Diferenciran,
osetljiv i
nediskriminativan

Rodno osetljiv jezik je jezik koji koristimo kada želimo da podržimo vidljivost i jednakost žena u društvu. Jezik je jedno od sredstava na raspolaganju svakom/svakoj od nas kojim to možemo postići.

III

Kakav jezik?

Diferenciran, osetljiv i nediskriminativan

Jezik je jedno od sredstava kojima se možemo boriti protiv diskriminacije. Ili ga možemo koristiti da diskriminiramo. Rodno osetljiv jezik je skup konkretnih praksi upotrebe jezika u svakodnevnom i zvaničnom govoru, kojim se žene uvažavaju jednako kao i muškarci. Postoji nekoliko termina kojima se obuhvata takva upotreba jezika.

Rodno diferenciran jezik

Diferenciran znači onaj koji uvažava/ističe razlike. Ovaj termin uvažava činjenicu da muški rod nije neutralan, već da treba koristiti i muški i ženski rod kada govorimo o ljudima.

Rodno osetljiv jezik

Ovaj termin jeste doslovan prevod engleskog gender sensitive language. Rodno senzitiv i rodno osetljiv jezik u ovom priručniku koriste se kao sinonimi. Formulacija rodno senzitiv (gender sensitive) odnosi se na čitav niz praksi koje su zasnovane na svesti da su žene još uvek nejednako tretirane u društvu, sa namerom da se ta nejednakost iskoreni. Zato imamo i rodno osetljivo budžetiranje, rodno osetljivu terapiju, rodno osetljivo zakonodavstvo.

Osetljiv ovde ne znači da su žene osetljivije po prirodi ili osetljivije od muškaraca, već se odnosi na jezik *osetljiv na nejednakost*. Kada

smo na nešto osetljivi, ne želimo ili prestajemo da tolerišemo tu pojavu. To znači da je rodna osetljivost princip kojim se nastoji prevazići neravnopravnost, jer je društvena nejednakost između muškaraca i žena objektivni problem u društvu, a ne lični (subjektivni) doživljaj pojedinih žena.

Rodno osetljiv jezik je jezik koji koristimo kada želimo da podržimo vidljivost i jednakost žena u društvu. Jezik je jedno od sredstava na raspolaganju svakom/svakoj od nas kojim to možemo postići. Ne zaboravite, kada za građevinsku inženjerku kažemo da je *građevinski inženjer*, time prikrivamo da su žene gradile i i dalje grade zgrade, puteve i mostove, iako su im ova zanimanja postala dostupna pre nešto više od 70 godina.

Sonja Drljević Mostograditeljka i feministkinja

Sonja Drljević (1942-2017) bila je feministkinja, borkinja za prava žena i građevinska inženjerka, mostograditeljka. Učestvovala je u gotovo svim inicijativama za odbranu i unapređenje ženskih i radničkih prava, od studentskih protesta 1968. do smrti. Inicirala je osnivanje mnogih feminističkih organizacija i učestvovala u njihovom radu. Neke od njih su Feministička istraživačka grupa Žena i društvo (1979), Centar za ženske studije, istraživanja i komunikaciju (1992, zajedno sa Marinom Blagojević, Nedom Božinović, Biljanom Dojčinović Nešić, Dašom Duhaček, Jasminom Lukić, Lepom Mladenović, Zoricom Mršević, Žaranom Papić, Slavicom Stojanović i Jasminom Tešanović), SOS telefon za žene i decu žrtve nasilja, Beogradski ženski lobi (1990), AŽIN (Asocijacija za žensku inicijativu), sa Informativno-dokumentacionim trening centrom (kasnije ŽINDOK). Kao šefica gradilišta radila je na konstrukciji 33 mosta, između ostalog i beogradske Gazele i Železničkog mosta u Beogradu.

Rodno nediskriminativan jezik

Kao što sama reč kaže, to je jezik koji ne diskriminiše na osnovu roda. Termini *rodno diferenciran*, *rodno osetljiv/rodno senzitiv* i *rodno nediskriminativan jezik* imaju gotovo isto značenje, što znači da su uzajamno zamenljivi. Mi ćemo ih u ovom priručniku koristiti kao sinonime. Ipak, nijanse u značenju između ova tri termina osvetljavaju nam različite dimenzije diskriminacije. Kada kažemo *rodno diferenciran jezik*, naglašavamo da je pogrešno koristiti muški rod kao „zamenu” za ženski. Kada koristimo *rodno senzitiv* jezik, ističemo svoju opredeljenost da insistiramo na ravnopravnosti u jeziku.

No, budući da u našem jeziku reč *osetljiv* ima podjednak broj i pozitivnih i negativnih asocijacija, kada umesto *rodno osetljiv* upotrebimo termin *rodno nediskriminativan jezik*, to znači da želimo da izbegnemo stereotip prema kome su žene osetljive. Drugim rečima, terminom *rodno nediskriminativan jezik* naglašavamo da dostojanstven tretman žena u jeziku nije pitanje nečije proizvoljne osetljivosti, već se radi o tome da ne pristajemo na diskriminaciju.

IV

Politika i jezik

Rodno nediskriminativan jezik
je oblik jezičke politike
koja je zasnovana na ideji da
žene, jednako kao i muškarci,
rade i stvaraju u društvu,
zbog čega zaslužuju
ravnopravan tretman.

IV Politika i jezik

Teorije o nastanku jezika

Postoje brojne teorije o razlozima nastanka i razvitka jezika, a najpoznatije su sledeće:

- Teorija imitacije je najpopularnija teorija o nastanku jezika, poznata i kao „bau vau“ teorija. Ona se zasniva na onomatopeji, ideji da je primitivni čovek imitirao zvukove iz prirode. Iako je činjenica da se savremeni jezici veoma malo oslanjaju na onomatopeju, ne smemo zanemariti to da se jezik menjao i razvijao od prvobitnog prajezika.
- Teorija reakcije smatra da je jezik nastao kao reakcija na situacije u okruženju koje su kod pračoveka izazivale strah, bol, iznenađenje i druge intenzivne emocije, te da je on/ona tom prilikom proizvodio/la zvukove poput smeha, uzdaha ili urlika koji su upućivali na njegovo/njeno trenutno stanje. Ovi zvukovi predstavljali su podlogu za stvaranje smislenijih jezičkih jedinica koje nose značenja, te su se nove reči nadograđivale da bi pračovek mogao jasnije pokazati kako se u datom trenutku oseća.
- Biološka teorija se bazira na ideji prirodne selekcije i smatra da se jezik razvio zbog nje. Onaj/ona koji/a je govorio/la je bio/la seksualno privlačniji/a. Prema ovoj teoriji, jezik je bio marker seksualne privlačnosti, slično kao kod ptica, čiji mužjaci pevaju kako bi privukli ženku, kao slavuji, ili imaju raznobojno perje, poput paunova.

- Antropološkinja Din Falk je razvila teoriju „ostavljanja beba“ kako bi objasnila nastanak jezika. Ona smatra da je potreba za konkretnim jezikom nastala kada je pračovjek krenuo da gubi krzno, što je majkama onemogućilo da nose svoje bebe oko vrata, to jest bebama da se pridržavaju za krzno majke. Kako majke više nisu mogle da ih nose svuda sa sobom, one su „ostavljale bebe“, ali su im se na neki način i obraćale kako bi im pokazale da su i dalje tu, prisutne. U početku, ova komunikacija je bila u formi dodira, izraza lica i govora tela, a kao nuspojava je iz nje proistekao govor. U prilog ovoj teoriji ide i činjenica da su male šanse za razvijanje bilo kog vida komunikacije koji nije zasnovan na interakciji dece i odraslih. Ne postoji simbolički sistem koji je sposoban da se prenosi sa generacije na generaciju ako ga ne mogu usvojiti deca, to jest jedinke u ranom periodu života.
- Teorija gramatikalizacije se bazira na istoimenom procesu. Gramatikalizacija je proces u kome se dešavaju odstupanja samostalnih reči od norme, pri čemu se vremenom ove reči prihvataju kao norma i prestaju da budu nepravilne. U korenu ovog procesa se nalazi ideja da je potreba za razumevanjem jača od potrebe za praćenjem pravila, te da se na kraju uvažava ono što se i najčešće čuje. Prema ovoj teoriji, jezik se razvio usled razvoja i širenja ljudske zajednice, kojoj su bile potrebne nove metode socijalne interakcije. U početku, jezik su činile samo imenice, koje su nastale kao dogovor o imenovanju predmeta i pojava.
- Teorija „bizoni su kraj jezera“ smatra da se jezik razvio iz komunikacijskih potreba. Ona se zasniva na ideji da je jezik socijalna interakcija i da je njegova funkcija komunikativna. Prema njoj, jezik se razvijao u vremenu kada su se ljudi bavili isključivo lovom i sakupljanjem plodova, pa im je jezik omogućio da bolje koordiniraju lov.

Kako se pravilno kaže...?

Svi/e smo, posebno tokom osnovne i srednje škole, povremeno imali/e dilemu kako se određena reč pravilno piše ili izgovara. Učili su nas da se *ne* piše odvojeno od glagola (*ne može, ne želim, ne dozvoljavam*), a spojeno sa pridevom (*nebitan, nedovoljan, nepotreban*), da se *ne* kaže *trebam da idem*, već *treba da idem*. Svaki jezik ima neka unutrašnja svojstva koja ga čine baš tim, a ne nekim drugim jezikom. Tako je, kada izgovorimo slovo *dž*, u našem jeziku to jedan jedinstven glas. Međutim, u engleskom jeziku, slova *j* (*džej*) i *g* (*dži*) izgovaraju se slično našem *dž*, mada su po izgovoru bliska i našem *đ*. U engleskom jeziku, na primer, ne postoji kategorija roda za prideve, pa pridev *beautiful* može značiti i *lep* i *lepa*, dok u našem jeziku svaki pridev ima ženski, muški i srednji rod – *lep muškarac, lepa žena, lepo dete*.

Gramatička pravila prave filolozi i filološkinje – stručnjaci i stručnjakinje za jezik. Ona služe tome da, oslanjajući se na unutrašnje osobine jezika, uspostave **standard** na osnovu kojeg su neki oblici pravilni ili nepravilni. To znači da su ona relativna i promenljiva. Na primer, izvornim govornicama i govornicima određenih dijalekata prirodno je da kažu: *Ja sam u školu*, umesto oblika koji je u skladu sa važećim gramatičkim pravilima – *Ja sam u školi*. To ne znači da je takva upotreba smešna, netačna ili pogrešna, već samo znači da ne potpada pod skup pravila koja određuju ono što je standardni jezik, jer je reč o dijalekatu.

Standardni jezik je, dakle, skup pravila utemeljenih prvenstveno na određenim uverenjima o tome šta treba da bude zvaničan jezik. To znači da je jezički standard, kao i sam proces standardizacije, uvek proizvod dogovora društvenih i državnih institucija. Naravno, s obzirom na to da svaki jezik čine različiti dijalekti, teritorijalno obeležene varijante jednog jezika, kao i specifično obeležene varijante jezika koje koriste određene društvene grupe (na primer, žargon za profesorku biologije je *biologičarka*, tu reč prevashodno koriste učenice i učenici, ali u zvaničnom govoru po pravilu biramo da upotrebimo *profesorka biologije* umesto kolokvijalnog *biologičarka*), standard nužno mora da bude izbor iz tog mnoštva različitih varijanti.

Od toga koliko su sve govornice i govornici jednog jezika za-

stupljeni u tom standardu zavisi da li se radi o nedemokratskom ili demokratskom procesu standardizacije.

Jezik nije izvan politike

Upotreba i standardizacija jezika koja uključuje ili isključuje određene društvene grupe naziva se jezička politika. Da bi se šire društvene poruke prenele takvom upotrebom, potrebna je jasna strategija državnih institucija – pre svega naučnih i obrazovnih. Da objedinimo upotrebu jezika, koja počiva na demokratskim ili nedemokratskim vrednostima, i postupke kojima takav, standardizovan jezik postaje opšteprihvaćen, koristimo izraz jezička politika i planiranje.

Uputstva za standardizovani nediskriminativni govor i ponašanje Zaštitnika građana

Zaštitnik građana Republike Srbije je 2010. godine objavio *Uputstva za standardizovani nediskriminativni govor i ponašanje*. Ova uputstva sadrže tri poglavlja: 1) Nediskriminativni jezik i ponašanje u odnosu na žene, 2) Nediskriminativni jezik i ponašanje u pogledu LGBT osoba i 3) Nediskriminativni jezik i ponašanje u pogledu osoba sa invaliditetom. Kroz *Uputstva*, Zaštitnik građana „poručuje, inicira i zahteva od svih institucija u javnom prostoru da dosledno poštuju pravila nediskriminativnog ponašanja i verbalnog izražavanja u odnosu na žene, osobe sa invaliditetom i osobe LGBT orijentacije“. Za nas je posebno važno to što *Uputstva* prepoznaju značaj upotrebe rodno diferenciranog jezika za rodnu ravnopravnost i naglašavaju da ga je neophodno upotrebljavati svuda i uvek. Ipak, ne možemo a da se ne zapitamo – zašto je ova uputstva izdao Zaštitnik građana a ne Zaštitnik građana i građanki?

Kada malo bolje analiziramo svet oko sebe, postaje jasno da se jezička politika i planiranje nalaze u svim aspektima života. Tako se, na primer, na izvodu iz matične knjige rođenih donedavno mogao naći podatak o *devojačkom* prezimenu majke. *Devojačko prezime* odražava niz zastarelih i diskriminatorских uverenja: da samo žena može promeniti prezime prilikom zaključenja braka, iako po zakonu to mogu i muškarci; da žena nije odrasla osoba ženskog pola, već *devojka*, koja tek ulaskom u brak postaje žena; da samo mlade žene, tj. devojke, stupaju u brak, tj. da postoji „pravo” ili poželjno vreme kada se ulazi u bračnu zajednicu.

Iako je korišćenje *devojačkog prezimena* na zvaničnim dokumentima bilo rasprostranjeno, danas u svim dokumentima stoji „prezime pre zaključenja braka”, *za oba roditelja*, što je, u skladu sa svakodnevnim iskustvom, mnogo adekvatniji izraz. Ukoliko bi ovaj izraz postao standard za sva dokumenta, to bi bio signal da institucije odbacuju zastarela shvatanja o braku i položaju žena u braku.

Cilj jezičke politike i planiranja trebalo bi da bude postizanje minimuma neophodnog za zajedničku komunikaciju svih ljudi koji tim jezikom govore. Zato je važno imati jezičke politike koje insistiraju na vidljivosti žena u jeziku, tj. na doslednoj upotrebi rodno nediskriminativnog jezika.

Na taj način institucije, kao i osobe koje kreiraju jezičke politike, šalju poruku da minimum naše zajedničke komunikacije treba da bude međusobno poštovanje i ravnopravnost muškaraca i žena.

Rodno nediskriminativan jezik je oblik jezičke politike koja je zasnovana na ideji da žene, jednako kao i muškarci, rade i stvaraju u društvu, zbog čega zaslužuju ravnopravan tretman.

Kada svakodnevno koristimo rodno nediskriminativan jezik, time normalizujemo vidljivost žena u jeziku, a jezik istovremeno i stvara i odražava naš odnos prema svetu u kome živimo. Kada biramo da ne koristimo rodno osetljiv jezik, odlučujemo se za jezičku politiku koja ignoriše zasluge i dostojanstvo žena.

Primer dobre prakse Ženski gramatički rod kao neutralan na Fakultetu umetnosti u Sloveniji

Ljubljanski Fakultet umetnosti je početkom 2018. godine doneo odluku da u sledeće tri godine koristi ženski gramatički rod kao neutralan u svojim zvaničnim dokumentima. U toku ove tri godine, na svakom zvaničnom dokumentu će stajati obaveštenje da se ženski gramatički rod odnosi na bilo koji rod, drugim rečima, da on referiše i na muškarce. Posle ovog perioda, fakultet je najavio da će naizmenično koristiti muški i ženski gramatički rod. Pored Fakulteta umetnosti, važno je spomenuti i Fakultet socijalnog rada u Ljubljani, koji već 15 godina koristi rodno osetljiv jezik u zvaničnim dokumentima.

„Mnoge žene koriste nazive zanimanja u muškom rodu kada govore o sebi“

To je, nažalost, tačno. Međutim, to je posledica dugogodišnje, višedecenijske jezičke politike koja je „proterivala” ženski rod iz jezika, tvrdeći da je muški rod neutralan i da se podjednako odnosi i na muškarce i na žene. No, kako je rod bitno unutrašnje obeležje našeg jezika, njega nije moguće ukinuti u jeziku. Ipak, učinak jezičke politike koja diskriminiše žene jeste takav da je došlo do uspostavljanja hijerarhije između muškog i ženskog roda, tj. do očvršćivanja postojećih društvenih nejednakosti u jeziku. Zato neke žene ne žele da imenuju zanimanja u ženskom rodu, jer se ženski rod tretira kao manje vredan.

Češća i doslednija upotreba rodno osetljivog jezika doprinela bi stvaranju atmosfere u kojoj se žene ne osećaju manje vrednim ili nedoraslim u odnosu na muškarce koji se bave istim zanimanjima ako se identifikuju sa ženskim rodom (na primer, *ja sam inženjerka* ili *ona je industrijska radnica*, *one su ekonomistkinje*, umesto uobičajenog *inženjer*, *industrijski radnik*, *ekonomista*, i kada se radi o osobama ženskog pola).

Zapamtimo!

Svaki jezički standard je proizvod dogovora između državnih institucija i stručne zajednice istraživačica i istraživača jezika. Zato standardni jezik uvek odražava i stanje u društvu, tj. pokazuje koje društvene grupe su tim standardom obuhvaćene i zastupljene.

Istražimo!

O jezičkim politikama možete pročitati u publikaciji *Okrugli sto na temu rodno osetljivih jezičkih politika*, koju je uredila Jelena Filipović

Razmislimo!

Kada razvijemo svest o moći koju jezik ima — da odstlika, krivotvori i menja našu stvarnost — prvi sledeći korak jeste da se u svakoj novoj prilici zapitamo zašto nam određene reči ili određen način govora zvuče prijatno ili neprijatno. Koje reči vama zvuče prijatno ili neprijatno? Sta mislite da je razlog tome?

V

Zablude
o rodno osetljivom
jeziku

Razlika između vojnkinje i
pesnikinje
nije gramatička razlika.

V Zablude o rodno osetljivom jeziku

Prilikom diskusije o upotrebi rodno osetljivog jezika, set argumenata protiv njegove upotrebe, zasnovan na mitovima i zabludama, kreće se u rasponu od toga da rodno senzitivni jezik nije u duhu srpskog jezika, preko tvrdnje da je nepotreban, do toga da ga kvari. Ovde ćemo navesti pet najčešćih zabluda o rodno senzitivnom jeziku, prodiskutovaćemo ih i analitički razložiti kako bismo došle/i do suštine — da je rodno senzitivni jezik sastavni deo jezika i da naš jezik čini bogatijim i preciznijim. Ono što ne smemo da izgubimo iz vida jeste da se rodno osetljiv jezik odnosi isključivo na ljude, na žene i muškarce, a ne na pojave, životinje ili predmete, poput kiše, termita ili knjige. Zbog toga ćemo diskutovati samo o onim zabludama koje se odnose na rodno osetljiv jezik, te se nećemo baviti podrugljivim i neosnovanim pitanjima poput: „Kako se kaže muška polica?“ ili „Kako se zove mužjak žirafe?“.

Većina zabluda u vezi sa rodno osetljivim jezikom ukorenjena je u seksizmu i mizoginiji, tj. u diskriminatornim stavovima prema ženama. Logika koja povezuje sve te zablude leži u pretpostavci da je sve što je ženskog roda, makar to bile i imenice koje označavaju zanimanja i žene koje ih obavljaju, manje vredno u odnosu na muški (i prirodni i gramatički) rod. Važno je ne zaboraviti da je jezik „star“ oko milion godina, te da je od tada do danas prošao kroz neverovatne promene, koje su uvek pratile trenutna zbivanja u stvarnom okruženju njegovih govornica i govornika. U skladu s tim, kako se naše društvo danas menja u smeru ravnopravnosti polova i jednakosti žena i muškaraca, i sam jezik kojim govorimo mora da prati te promene, a ne da ostane zarobljen u tradicionalističkim, retrogradnim shvatanjima, u vremenu koje je davno prošlo.

Zabluda:

Rodno osetljiv jezik nije u duhu srpskog jezika

Ovaj argument čujemo veoma često prilikom kritike upotrebe rodno osetljivog jezika. Međutim, odgovor na pitanje šta je duh jezika po pravilu izostaje. Jezik je živa materija, on se menja kroz vreme i prilagođava potrebama komunikacije. Činjenica da danas koristimo neke reči koje su do pre deset, dvadeset ili pedeset godina bile nezamislive (kao *mobilni telefon, kompjuter, veb dizajner, društvena mreža, master studije* i sl.) svedoče o tome koliko je jezik živ, sposoban da prati društvene promene i prilagođava im se, te u komunikativnom smislu i odgovara na njih.

Jezik kao veran pratilac društvenih promena

Počeci moderne genetike, danas izuzetno važne grane medicine, vezuju se za otkriće strukture dezoksiribonukleinske kiseline (DNK) s početka druge polovine dvadesetog veka. Pored Frensisia Krika i Džejmsa Votsona, izučavanjem DNK se bavila i Rozalind Frenklin, čije je znanje o rendgenskim (X) zracima, kako mnogi smatraju, dalo ključni doprinos otkriću strukture DNK. Smatra se da je ona napravila rendgenski snimak DNK na osnovu koga je pretpostavila da se radi o dvostrukom heliksu, to jest da su lančani molekuli DNK raspoređeni u obliku spirale. Otkriće strukture DNK je omogućilo dešifrovanje ljudskog genoma, razumevanje brojnih bolesti, poput raka, kao i transfer (kloniranje) matičnih ćelija, koje se danas koriste za lečenje. Čak ni same matične ćelije, kao reč i termin, nisu postojale do osamdesetih godina prošlog veka. Međutim, kada su otkrivene, imenovane su i njihov naziv je ušao u fond reči koje danas svakodnevno koristimo.

Dakle, pre otkrića strukture DNK i matičnih ćelija, one u jeziku, kao ni u društvu, nisu bile imenovane, pa samim tim kao da nisu ni postojale. Ipak, ova su otkrića za modernu medicinu i genetiku neprocenjiva, jer svakodnevno spasavaju i poboljšavaju na stotine hiljada ljudskih života. Zapravo, ako pogledamo oko sebe, videćemo brojne predmete koji nas okružuju, a koji nisu odražavali „duh jezika” pre nego što su otkriveni: *štampač, mobilni telefon, kompjuter, semafor, antibiotik...* Dakle, na osnovu svega navedenog, možemo se složiti da nešto poput duha jezika koji je stalan i nepromenljiv ne postoji. Jezik nije imun na društvene promene,

on se menja kroz vreme, kako bi odgovorio na komunikativne potrebe tog vremena, i tako naš život čini lakšim i ispunjenijim.

Rosalind Frenklin (Rosalind Elsie Franklin) naučnica koja je otkrila strukturu DNK

Rosalind Frenklin (1920-1958) je bila britanska naučnica zaslužna za otkriće strukture dezoksiribonukleinske kiseline (DNK), koje je dovelo do revolucije u shvatanju sastava i funkcionisanja gena. Studirala je fizičku hemiju na univerzitetu Kembridž, gde je i doktorirala 1945. godine. Nakon toga, tri godine je provela u Francuskoj, gde se bavila istraživanjem rendgenskih (X) zraka. Po povratku u Englesku, primenila je svoje znanje o X zracima na izučavanje strukture DNK. Radila je u timu sa Morisom Vilkin- som, koji, ni nakon višegodišnjeg zajedničkog rada, nije video u njoj ništa sem talentovane tehničarke.

Mnogi smatraju da je ključni doprinos otkrivanju strukture DNK dala upravo Frenklin. Na osnovu rendgenskog snimka DNK, pretpostavila je da se radi o dvostrukom heliksu (zavojnici), to jest da su lančani molekuli DNK raspoređeni u obliku spiralne strukture. Rendgenski snimak koji je napravila, a koji joj je pomogao pri ovoj pretpostavci, podelila je sa Votsonom, a on i Krik su 1953. godine u časopisu *Nature* objavili rad u kome su model DNK opisali kao dvostruki heliks. Nekoliko godina nakon što je Frenklin umrla, 1962. godine, trojica naučnika, Votson, Krik i Vilkins, dobili su Nobelovu nagradu za otkriće DNK, do koga ne bi došlo bez dopri- nosa četvrtog člana – članice tima – Rosalind Frenklin.

Pored ovog, Frenklin je dala i značajan doprinos izučavanju struk- ture virusa.

Zabluda: Rodno osetljiv jezik kvari jezik

Ovaj argument je blisko povezan sa prethodnim argumentom o duhu jezika. Međutim, imajući u vidu da je malo verovatno da ćemo reći da reči poput *matične ćelije* kvare jezik, a poprilično izvesnije da ćemo to tvrditi kada je reč o *radiološkinji*, jasna je rodna dimenzija ove kritike. Naravno, postoje još neke savremene reči, najčešće tuđice, odnosno pozajmljenice iz, po pravilu, engleskog jezika, koje često trpe ovu kritiku. To su reči koje su najčešće vezane za moderne informaciono-komunikacione tehnologije i načine na koje ih koristimo. Reči poput *selfija* ili *inputa/autputa* su dobri primeri tuđica koje su se odomaćile, ali su za razliku od drugih tuđica, poput *džezve* ili *odžaka*, kritikovane kao novotarije koje kvare naš jezik. Pored tuđica, kao što smo već rekly, na udaru su često i reči koje po pravilu označavaju zanimanja koja (sada) obavljaju žene, a koja su, doskoro, obavljali isključivo muškarci. Ako izuzmemo mali broj tipično „ženskih” zanimanja, muškarci su vrlo dugo dominirali u sferi rada. Za žene su bila „rezervisana” zanimanja poput babice, negovateljice, kućepaziteljke... Ali, kako se vremena menjaju, žene sve više ulaze na tržište rada, na taj način odgovarajući na savremene potrebe i tržišta, i porodice.

Lek protiv seksizma u jeziku

Kao što već znamo, do pedesetih godina prošlog veka, većinu zanimanja u javnoj sferi su obavljali muškarci, pogotovo kada je reč o onim profesijama koje su sa sobom nosile status i prestiž. Tek u drugoj polovini 20. veka, pokrenuta je globalna borba za ulazak žena na tržište rada i jednaku platu za isti posao, kojoj je svakako doprinela i činjenica da je Drugi svetski rat značajno uticao na smanjenje obima populacije radno sposobnih muškaraca. Međutim, i pre međunarodne borbe ženskog pokreta, bilo je hrabrih pionirki, žena koje su bile ispred svog vremena, i koje su se, kada je to bilo nezamislivo, sa muškarcima borile za mesto u javnom životu i sferi rada.

Možda je najbolji primer za to oblast medicine. U sferi medicine, za žene je bilo mesta samo u okviru profesije babica. S druge strane, samostalno praktikovanje medicine, u okviru profesije lekara, bilo je isključivo muško polje – svi lekari su bili muškarci. Draga

Ljočić i Elizabet Blekvel su žene koje su to promenile, na samom kraju 19. veka, kada je biti lekarka bilo nezamislivo. Elizabet Blekvel i Draga Ljočić su bile savremenice, i obe su se posle niza peripetija, samo zato što nisu bile muškarci, na kraju i izborile da budu prve žene koje su stekle diplomu iz oblasti medicine, u Ujedinjenom Kraljevstvu i Srbiji. Pre njih, žene koje su se bavile medicinom kao lekarke, a ne kao babice ili travarke, nisu postojale – medicinu su praktikovali samo muškarci, te su postojali samo lekari. Posle njih, koje su bile pionirke u ovoj oblasti, medicinu su počele praktikovati i žene.

O Dragi Ljočić se veoma često govori kao o *prvoj lekarki*, jer je danas reč *lekarka* u širokoj upotrebi, a kada želimo da ukažemo na osobu ženskog pola koja praktikuje medicinu, koristimo ga bez razmišljanja, i nikako nemamo dojam da time kvarimo jezik. Kako žene sve više ulaze u sferu rada i počinju da praktikuju najrazličitija zanimanja (ne zaboravimo da do pre 150 godina nije bilo ni učiteljica!), nas vokabular postaje sve bogatiji za nove reči kojima bismo označile žene koje obavljaju te profesije, a obogaćivanje jezik nikako ne može kvariti. Naprotiv! Što je jezik bogatiji, to imamo više mogućnosti da se preciznije izražavamo. To ga čini samo ispravnijim, jer osnovna funkcija jezika jeste da što tačnije i što preciznije prenesemo svoje misli i informacije sago-vornicama i sagovornicima.

S druge strane, ali ne manje važno, na ovaj način dajemo počast svim ženama koje su vekovima pre nas, poput Drage Ljočić ili Elizabet Blekvel, bile dovoljno hrabre da budu pionirke svojih profesija i nama omoguće da se njima danas bavimo. Isto tako, ohrabrujemo sve žene i devojčice da slede svoje snove na polju karijere i ne odustaju od određenih profesija samo zato što su one (zasad) dominantno „muške”.

Draga Ljočić prva Lekarka u Srbiji

Draga Ljočić (1855-1926) je bila prva lekarka u Srbiji, feministkinja i sifražetkinja. Medicinu je studirala u Cirihu, kao jedna od retkih studentkinja medicine u to vreme. Bila je velika filantropkinja i zaštitnica dece. Iskreno i energično se zalagala za otvaranje dečjih bolnica i izgradnju domova za nezbrinutu decu. Zbog ovih i sličnih stavova, često je bila prozivana i u javnosti prepoznata kao osoba koja javno promovise nemoral.

Draga Ljočić je jedna od najinteresantnijih žena u modernoj istoriji Srbije. Od kada je započela karijeru lekarke, neprestano se borila sa mizoginim, muškim svetom koji je pokušavao da je na svaki način diskvalifikuje i ukloni sa mesta koja su joj po svemu pripadala. Teško se zaposlila u državnoj službi. Nije imala pravo na jednaku platu niti penziju. Od mladosti je vodila ličnu borbu za profesionalno izjednačavanje muškaraca i žena i tu borbu je prenosila i na ženske organizacije koje je osnovala sa svojim malobrojnim istomišljenicama. Javno se zalagala za sticanje prava glasa za žene i do kraja je ostala verna mladalačkim idejama o socijalnoj jednakosti.

Zabluda:

Rodno osetljiv jezik je rogobatan i opterećuje rečenicu

Draga Ljočić jeste bila prva lekarka, mada često možemo čuti i to da je ona bila prva žena lekar ili prva žena koja je praktikovala medicinu. Reči poput *lekarke*, *učiteljice*, *radnice* ili *prodavačice* su opšteprihvaćeni termini za označavanje osoba ženskog pola koje se bave određenim zanimanjima. Mi svakodnevno koristimo ove reči ne razmišljajući o tome da li je način na koji komuniciramo sa drugima rogobatan. Važno nam je samo da što tačnije i

što preciznije prenesemo informaciju. Važna nam je i efikasnost, koja podrazumeva da način na koji prenosimo informaciju takođe bude i što kraći. Osim u slučajevima kada nam je iz bilo kog razloga bitno da odugovlačimo, trudićemo se da rečenica bude što kraća i jasnija. Kada se izražavamo, bilo pismeno bilo usmeno, važne su preciznost i efikasnost.

Međutim, reč je o zanimanjima koja žene obavljaju već decenijama, ali ne i o zanimanjima koja su do sada mahom obavljali muškarci. Često nije u pitanju isključivo pitanje prestiža koje određeno zanimanje nosi, već je reč o navici. Ako smo se navikli/e da upotrebljavamo reči poput *mobilnog telefona*, reči koje do pre tri-deset godina nisu postojale, zašto imamo problem sa upotrebom reči koje označavaju profesije koje danas obavljaju i žene?

Žena turistički vodič ili turistička vodičica?

Pretpostavimo da smo otišle u neki novi grad i da želimo da taj grad upoznamo na dva točka, to jest da ga obiđemo biciklom. Ono što ćemo verovatno prvo uraditi je kratko internet pretraživanje lokalnih turističkih agencija: *izguglašemo* koja je ponuda biciklističkih turističkih tura u tom gradu (obratimo pažnju da reči *internet* i *guglanje* nisu postojale pre 35 godina!) i otići ćemo u onu koja ima najbolji odnos cene i kvaliteta. U agenciji će nas dočekati žena sa kojom ćemo na biciklu obići ceo grad. Po povratku s puta, svojim prijateljima i prijateljicama ćemo pričati o tome šta smo u novom gradu videli/e i doživeli/e. Možda čak i neka naša prijateljica ili prijatelj požele da posete isto mesto i obiđu ga „na dva točka”, te nas pitaju za preporuku za turističku turu. Mi možemo reći: *Moj izbor je bila agencija X, a grad mi je pokazala (žena) turistički vodič Y*. Ovo rešenje ne zvuči baš najsrećnije, rečenica je preduga a subjekat i predikat se ne slažu u rodu (o čemu će biti reči kasnije). Isto tako, možemo biti precizniji/e i efikasniji/e u prenošenju ove informacije, te reći: *Moj izbor je bila agencija X, a grad mi je pokazala turistička vodičica Y*.

Turistička vodičica je jedna od reči koja se najčešće koristi kao primer za rogotatnost upotrebe rodno senzitivnog jezika prilikom imenovanja žena koje obavljaju različita zanimanja. Ako možemo govoriti o estradnim umetnicama, holivudskim glumicama i tekstilnim radnicama, onda možemo govoriti i o turističkim vo-

dičicama. Nastavak (sufiks) **-ica** je isti, a kao što već znamo, oblik sufiksa za građenje imenica ženskog roda u srpskom jeziku nije arbitraran i jasno je određen. O tome će biti reči kasnije, međutim, sada je važno da uvidimo da korišćenje adekvatnih termina za imenovanje žena koje se bave određenim zanimanjem nikako ne može opterećivati rečenicu, već je samo može učiniti konciznijom i jasnijom. A svrha svake rečenice je da što koncizije i jasnije prenese misao ili informaciju.

Eni Londonderi (Annie Londonderry) Prva biciklistkinja koja je na biciklu obišla svet

Eni Londonderi (1870-1947) je prva žena koja je na biciklu obišla svet. Na taj poduhvat se odlučila pošto je čula za opkladu da nijedna biciklistkinja neće moći da proputuje svet za 15 meseci. Nagrada od 10.000 dolara je bila ponuđena svakoj ženi koja bude završila putovanje. Iako je Eni tek nedavno počela da uči da vozi bicikl, odlučila je da prihvati ovaj izazov.

Eni je krenula iz Bostona 27. juna 1884. godine. Vozila je svoj bicikl tokom prve etape putovanja, u proseku 13 do 16 kilometara na dan, a kada je stigla u Čikago, ubedila je biciklističku kompaniju da je sponzorise i da joj lakši, muški bicikl, koji joj je u velikoj meri pomogao da pređe Stenovite planine do zime. Takođe je odlučila da počne da nosi pantalone i na kraju prešla na bicikliranje u muškom odelu, što je njeno putovanje učinilo lakšim i udobnijim.

Eni se onda uputila na istok i prešla preko Atlantskog okeana kroz Evropu, zatim Aziju, a onda preko Tihog okeana do zapada Sjedinjenih Američkih Država. Na svom putovanju naišla je na mnoge poteškoće, uključujući povrede, loše vreme koje ju je usporilo, zvaničnike na granicama koji su je odvodili u zatvor, a skoro su je i ubili odbegli konji i kola. Ipak, ona se vratila u Čikago 12. septembra 1895. godine, dovršivši izazov za 14 meseci.

S druge strane, kao što smo već napomenule, na ovaj način žene u određenim profesijama činimo vidljivijim i tako ohrabrujemo sve žene i devojčice da izaberu profesionalni put koji je do sada smatran atipičnim za žene.

Zabluda: Rodno osetljiv jezik para uši

Jedna od čestih, ali neosnovanih zamerki rodno senzitivnom jeziku jeste da on „para uši”. Iako nije baš najjasnije na šta se ova zamerka konkretno odnosi, pretpostavićemo da je reč o samoj milozvučnosti jezika, to jest o subjektivnom osećaju neprijatnosti ili nelagodnosti koji osoba koja sluša određen jezik doživi kada čuje neku konkretnu reč. Podsetimo, naš jezik čine i brojne reči koje su komplikovane i dugačke za izgovaranje, jedna od njih je svakako *otorinolaringologija*. Međutim, to nas ne sprečava da ih koristimo. Ipak, najčešće su reči poput *vojnkinje* ili *borkinje* bile pod udarom ove kritike, upravo one reči koje označavaju zanimanja žena.

Pesnikinja, borkinja i bitka za rodno senzitivnan jezik

Roman Ive Andrića *Na Drini Čuprija* deo je obavezne školske lektire, a njegov originalan rukopis čuva se u Muzeju književnosti i pozorišne umjetnosti u Sarajevu. Međutim, manje je poznato da je rukopis čuvenog romana završio u tom muzeju zahvaljujući zalaganju njegove osnivačice i direktorke, Razije Handžić. Razija Handžić bila je jugoslovenska književnica i partizanka, učesnica Narodnooslobodilačke borbe. Drugim rečima, ona je bila i borkinja, i pesnikinja. Kada govorimo o ženama koje su pisale pesme, o Raziji Handžić, Emili Dickinson ili Ani Seferović, mi nikada ne govorimo o ženama pesnicima, već o *pesnikinjama*. Dakle, malo je izvesno da će neko dovesti u pitanje to što je Razija Handžić bila pesnikinja. Međutim, to što je bila i borkinja nekima će zaparati uši. Primetimo da obe ove reči imaju identične sufikse, sufiks **-(k)inja**, koji se koristi za građenje imenica ženskog roda. Oslanjamo li se na zvučni doživljaj, obe reči bi trebalo da paraju uši. Međutim, očito da to nije tako.

Jedno od objašnjenja za ovaj fenomen je učestalost upotrebe određenih reči. Kao što smo videle/i na primeru Drage Ljočić, pojedine profesije su, pogotovo one koje sa sobom povlače društveni ugled,

Razija Handžić I borkinja i pesnikinja

Razija Handžić (1902-1994) je bila jugoslovenska književnica i publicistkinja. Objavljivala je književnu i filmsku kritiku, kao i poeziju.

Iako je odrasla u maloj seoskoj sredini u Kraljevini Jugoslaviji, kada žene nisu imale pravo glasa, a retke su uspevale da završe fakultet, ona je diplomirala jugoslavensku književnost na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Bila je učesnica Narodnooslobodilačkog pokreta (NOP) u toku Drugog svetskog rata. Nakon rata, bila je urednica prva dva broja časopisa *Nova žena*, glasila Antifašističkog fronta žena i strastvena borkinja za emancipaciju žena. Bila je i istaknuta kulturna radnica – kustoskinja Muzeja grada Sarajeva i Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, kao i osnivačica i prva direktorka Muzeja književnosti i pozorišne umjetnosti u Sarajevu, te urednica na Radio Sarajevu. Napisala je scenario za dokumentarni film o Agrokomercu. Takođe je bila aktivna u savetu tadašnjeg Ministarstva za kulturu, kao i u Filmskoj komori u Beogradu. Njen angažman se ne ograničava samo na granice SFRJ – učestvovala je u raznim projektima i programima i van granica svoje domovine. Zbirka pesama *Uspravno plamenje*, objavljena 1977, predstavlja presek njenog drugogodišnjeg poetskog stvaralaštva sabranog u jednoj knjizi.

Bila je jedna od mladih žena koja se, u periodu kada je to bilo nezamislivo, borila za obavezno osnovno obrazovanje za devojčice, kao i za jednake plate za muškarce i žene. Smatra se da je Razija Handžić, kroz svoj rad i angažman, svedočila mnogim promenama kroz koje je prošlo tadašnje društvo, kao i brojnim prevlastima i smenama ideologija u okviru vlasti, moći i znanja i njihovom odnosu prema ženama i ženskom doprinosu kulturi i nauci.

socijalni status ili moć, dugo bile zatvorene za žene. Pored medicine, to je svakako bila i vojska. Iako su se žene ravnopravno sa muškarcima borile protiv fašizma, u prvim redovima partizanskih odreda, vojska je dugo ostala „muška“ profesija. Od kraja prošlog veka, ova profesija, koja se u društvu vezuje za moć i ugled, sporo se „otvara“ i za žene. Imajući to u vidu, sasvim je očekivano da govorimo i o *vojnkinjama*. Razlika između *vojnkinje* i *pesnikinje* nije gramatička razlika, koja bi jedino trebalo da nas zanima kada govorimo o jeziku, već je reč o razlici u stepenu društvene moći koju jedna profesija, do sada gotovo isključivo rezervisana za muškarce, zauzima u odnosu na drugu. A ta razlika se ne tiče i ne bi smela da se tiče jezika, pa čak ni njegove milozvučnosti.

Zabluda: Rodno osetljiv jezik je nepotreban, jer je jezik neutralan

Kao što smo rekle na samom početku, jezik nikad nije neutralan, jer nastaje u samom društvu i oblikovan je različitim društvenim kontekstima u kojima se koristi. Sa promenom društvenog konteksta, menja se i sam jezik – upravo je jezička promena ta koja nam omogućava da razgovaramo o aktuelnim dešavanjima. Neke stvari o kojima danas jako ozbiljno govorimo i koje nas brinu, poput ekoloških ili ekonomskih kriza, označene u jeziku kao *takve, ekološke i ekonomske krize*, nisu bile teme razgovora koji su se vodili pre 120 ili 150 godina. Do pre tri veka, nismo govorile/i ni o *nacionalnim državama*, jer sam koncept nacionalne države nije postojao do 15. veka, a nastanak nacionalnih država se vezuje za kraj 18. veka i Francusku revoluciju.

Takođe smo ukratko spomenule da srpski jezik nije rodno neutralan, to jest da on ima određene nastavke za građenje imenica ženskog, muškog i srednjeg roda. Neki jezici, poput francuskog, koriste članove kako bi ukazali na gramatički rod imenice, pri čemu se razlikuju član za muški (*le*) i ženski (*la*) rod. Takođe, postoje i jezici poput engleskog, koji gramatički rod izričito prepoznaju kada je reč o zamenicama koje se koriste za označavanje osoba, dok ne postoje određeni sufixi koji bi se koristili za građenje imenica ženskog gramatičkog roda (uz retke izuzetke, poput *actor/actress* ili *waiter/waitress*). Ipak, srpski jezik je prilično

jasan kada je reč o gramatičkom rodu, te nam daje vrlo određen i nikako proizvoljan izbor sufiksa za građenje imenica muškog, ženskog i srednjeg roda.

Šta je neutralnije, jezik ili značenje?

Pored gramatičkog roda, u srpskom jeziku ni značenje nije neutralno. Kao što smo već rekli/e, jezik prati dešavanja u društvu, a naše društvo i dalje gaji neke predrasude, od kojih prednjači ona da se muški rod, i kada je reč o jeziku, neopravdano favorizuje. Primer za to je par *domaćin/domaćica*, gde muški rod podrazumeva aktivnu poziciju i određenu dozu ekstrovertnosti, a ženski pasivnost i introvertnost – muško se vezuje za javnost i odnose sa drugim ljudima, a žensko za privatnost i kuću. Reč *domaćin* često čujemo isključivo u izuzetno pozitivnom značenju (*domaćin čovek, pravi domaćin* i sl.), dok se reč *domaćica* upotrebljavata i pežorativno (*ona ne radi ništa, domaćica je* i sl.). Nije reč samo o favorizovanju reči, već i o njenom značenju, čak i kada je sam koren reči, u ovom slučaju **dom**, isti. Takođe, neke reči ženskog gramatičkog roda, pogotovo one koje imaju iznimno negativnu konotaciju, poput reči *aždaja, oštrokonđa, usedelica* ili *raspuštenica*, nemaju svoje „muške” parnjake. Ovaj seksizam u jeziku je vidljiv čak i kada je reč o vulgarizmima, psovka i uvredama – žensko je uvek označeno negativno (kada neko radi nešto loše, on to radi *kao devojčica*), dok je muško u izrazito pozitivnom značenju (kada neko radi nešto dobro, on/a to radi *muški*).

Čak i kada je reč o onim zanimanjima koja su do sada najčešće obavljale žene, prisutna je tendencija da se zbog samog značenja reč menja. Na primer, medicinske sestre su kroz istoriju obično bile žene, međutim, u 21. veku, to zanimanje počinju da obavljaju i muškarci. Malo je verovatno da će iko za muškarca koji obavlja profesiju medicinske sestre reći da je (*muška*) *medicinska sestra*. Verovatnije je da ćemo koristiti termin *medicinski brat*, a najverovatnije ćemo govoriti o *medicinskom tehničaru*. Međutim, dok su muške medicinske sestre *medicinski tehničari*, ženske medicinske sestre nisu *medicinske tehničarke*, već su i dalje samo *medicinske sestre*.

Činjenica je da smo brojnim domaćim i međunarodnim dokumentima, ali i ličnom savešću i moralnošću, obavezani da svojim

delima, pa i jezikom, zastupamo principe jednakosti polova i rodne ravnopravnosti. Moramo se truditi da jezik ne koristimo na diskriminatorški način, te da način na koji govorimo ne utiče na reprodukciju seksizma.

Jezič, zakoni i seksizam u jeziku

Da bi se izbegla jezička konfuzija, ali i diskriminacija, zakonodavstva Slovenije, Hrvatske, Crne Gore i Bosne i Hercegovine propisuju doslednu upotrebu i muškog i ženskog roda u označavanju zanimanja. Zakoni o zabrani diskriminacije, odnosno zakoni o ravnopravnosti (s)polova u ovim zemljama, upotrebu muškog roda kao „neutralnog“, tj. kao roda koji se odnosi na osobe oba pola, prepoznaju kao oblik diskriminacije prema ženama. Nažalost, Srbija još uvek nema zakonska rešenja na koja bismo mogle da se pozovemo u cilju sprečavanja diskriminacije u jeziku.

Zapamtimo!

Brojne su zablude o odnosu rodno senzitivnog jezika i srpskog jezika. Kao najčešće se izdvajaju:

- da rodno senzitivni jezik nije u duhu srpskog jezika;
- da rodno senzitivni jezik kvari jezik;
- da je rodno senzitivni jezik rogobatan i da opterećuje rečenicu;
- da rodno senzitivni jezik para uši;
- da je rodno senzitivni jezik nepotreban, jer je jezik neutralan.

U korenu svih ovih zabluda se nalaze seksizam i mizoginija – uverenje da je nešto, u našem slučaju neka reč, najčešće imenica koja označava zanimanje, samo zato što nije muškog gramatičkog roda manje vredna, te da ne treba da bude deo jezika. Argumenti ne postoje, reč je isključivo o izgovorima. Svaki jezik prati društvene promene i evoluira sa samim društvom, te u modernom srpskom jeziku nema mesta vrednostima koje promovišu neravnopravnost žena i muškaraca!

Istražimo!

Za biografije naučnica koje su promenile svet, pogledajte publikaciju *Nauka je ženskog roda* koju su uredili/e Sanja Pavlović, Nađa Duhaček i Aleksandar Grubaš

Za više informacija o zabudama o rodno senzitivnom jeziku pročitajte tekst Jelene Lalatović „Jezik po meri žena“ (dostupan na <http://marks21.info/jezik-po-meri-zena/>)

Razmislimo!

Pokušajte da se setite još neke zablude koja govori u prilog nekorišćenju rodno osetljivog jezika, razmislite o njoj i pokažite odakle potiče.

VI

Četiri
istraživačice
jezika
za koje treba da
znate

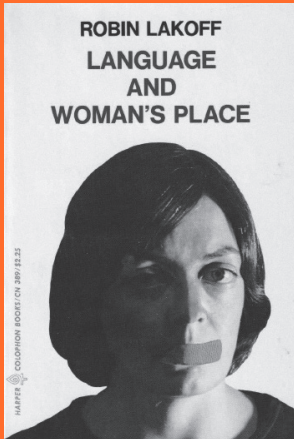
Hildegarda iz Bingena

Opatica Hildegarda iz Bingena (Hildegard von Bingen) je u 12. veku izmislila jedan od prvih veštačkih jezika na svetu, koji je nazvala lingua ignota, što na latinskom znači nepoznati jezik. Pismo Hildegardinog jezika sastojalo se iz 23 slova. Smisao ovog jezika bio je da služi kao Hildegardin tajni jezik, zbog čega njegovo pismo nije dešifrovano sve do 19. veka.

Melanija Mikeš

Melanija Mikeš bila je jugoslovenska lingvistkinja. Dala je značajan naučni doprinos u proučavanju dvojezičnosti i osobina dečjeg govora. Bila je jedna od osnivačica Saveza društava za primenu lingvistiku SFRJ 1972. godine, sa sedištem na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, i postala prva predsednica ovog saveza neposredno nakon njegovog osnivanja.

Robin
Lejkof

Robin Lejkof (Robin Lakoff) je profesorka lingvistike na Univerzitetu u Kaliforniji. Njena studija *Jezik i mesto žene* (*Language and Woman's place*) otvorila je debatu o tome kako se nejednakost žena u društvu ogleda u jeziku. Robin Lejkof je utemeljila proučavanje roda i jezika kao posebnu disciplinu u sociolingvistici.

Rut
Vodak

Rut Vodak (Ruth Wodak) je austrijska lingvistkinja, ekspertkinja u oblasti analize diskursa, lingvističke discipline koja se bavi proučavanjem odnosa jezika i društva, tj. njihovim međusobnim uticajem. Njen naučni rad dao je ogroman doprinos istraživanju kako strukturirana upotreba jezika, tj. diskurs utiče na formiranje diskriminatorskih obrazaca izražavanja i ponašanja.

VII

Kako
upotrebljavati
rodno osetljiv
jezik?

Cilj rodno osetljivog jezika
jeste da izjednači prirodni
i gramatički rod kada su u
pitanju zanimanja, titule,
zvanja i opredeljenja koja
označavaju žene.

VII

Kako upotrebljavati rodno osetljiv jezik?

U našem jeziku postoje tri gramatička roda: muški, ženski i srednji. Rod se određuje na osnovu nastavka i pokazne zamenice *taj, ta, to*. Nastavci za muški rod su **-e, -o** ili **suglasnik**, pa se u imenice muškog roda ubrajaju: *taj krevet, taj sto, taj Mile*. Nastavci za ženski rod su **-a** ili **neki od suglasnika**. Stoga kažemo: *ta stolica, ta pamet, ta olovka*. Nastavci za srednji rod su **-o** ili **-e**, pa se zato kaže *to prase, to pojavljivanje, to stanje*.

U srpskom jeziku, imenice koje označavaju predmet, prirodnu ili društvenu pojavu mogu biti bilo kog roda (imenica *munja* je ženskog roda, imenica *elektricitet* je muškog roda, imenica *strujanje* je pak srednjeg). No, živa bića, pre svega ljudi i životinje, u jeziku imaju **ne samo gramatički nego i prirodni rod**. Prirodni rod imenica zapravo znači biološki pol osobe, tj. živog bića na koje se odnosi: tako je rod reči *sestra* – i gramatički i prirodni – ženski.

Usled istorijske i društveno uslovljene nejednakosti između muškaraca i žena, dugo je opstajalo uverenje da žene ne mogu ili ne smeju da se bave određenim zanimanjima ili da poseduju određeni društveni status. Na primer, reč *demokrata* je gramatički ženskog roda, jer se završava na *-a*. No, prirodni rod ove imenice zavisi od osobe koju imamo u svesti kada kažemo **demokrata**, a ta osoba je muškarac, jer društvo i dandanas postavlja prepreke pred žene koje žele da se bave politikom, pa se dugo smatralo da prirodni rod demokrate može biti samo muški. Zato i nije bilo toliko važno što je gramatički rod ove reči ženski, jer su pridevi i glagoli koji je prate uvek bili u muškom rodu (na primer: *On je beskompromisni demokrata*, a ne *On je beskompromisna demokrata*).

Cilj rodno osetljivog jezika jeste da izjednači prirodni i gramatički rod kada su u pitanju zanimanja, titule, zvanja, opredeljenja koja označavaju žene.

Kako gradimo imenice ženskog roda?

Gramatički nastavci koje najčešće koristimo za imenice ženskog roda, u ovom slučaju za građanje imenica koje označavaju zanimanja, jesu sledeći: **-(k)inja** (kao u reči *saborkinja*), **-ka** (kao u reči *bibliotekarka*) i **-ica** (kao u reči *načelnica*).

Ako znamo ove nastavke, to će nam pomoći da izvedemo imenicu i u situaciji kada nismo sigurne/i kako glasi naziv određenog zanimanja u ženskom rodu. Sasvim je jasno kako je nastala, recimo, reč *pesnikinja*. Imenica muškog roda *pesnik* poslužila je kao osnova na koju je dodat nastavak **-kinja**: *pesnik+kinja=pesnikinja*. Istim postupkom nastala je i reč *sluškinja*. Na okrnjenu osnovu reči **sluga**, **slug-**, dodat je nastavak **-kinja**, a g prešlo u š, pa danas imamo i imenicu *sluškinja*.

Ovaj poslednji primer možemo koristiti kao model za mnoge druge imenice. Sva zanimanja, zvanja i opredeljenja koja se u muškom rodu završavaju na **a**, dobiće svoj ženski rod tako što ćemo to **a** odbaciti, te dodati nastavak **-(k)inja**. Na primer, ako je reč (prirodnog) muškog roda *patriota*, ženski rod biće *patriot(a)+kinja=patriotkinja*. Nastavak **-(k)inja**, za ženski rod, često se koristi tamo gde se u muškom rodu nalazi nastavak **-ist(a)**, kao u reči *pijanist(a)*. U muškom rodu pravilno je reći i *ekonomist* i *ekonomista*, i *pijanist* i *pijanista*, i *marksist* i *marksista*, a njihovi ženski parnjaci grade se tako što na završetak **-ist** dodamo nastavak **-(k)inja**. Stoga ćemo za osobe ženskog pola reći: *ekonomistkinja*, *pijanistkinja*, *marksistkinja*.

Kao što nam primer sa imenicom *sluga* pokazuje, g će u blizini **k** (u nastavku **-(k)inja**), preći u š. Tako će sva zanimanja koja u muškom rodu imaju završetak **-g** ili **-log** (*filolog*, *antropolog*, *sociolog*, *andragog*, *psiholog*, *ginekolog*, *anesteziolog*, *hirurg*, *epidemiolog*, *stomatolog*) u ženskom rodu imati završetak **-škinja** (*filološkinja*, *antropološkinja*, *sociološkinja*, *andragoškinja*, *psihološkinja*, *ginekološkinja*, *anesteziološkinja*, *hirurškinja*, *epidemiološkinja*, *stomatološkinja*).

Imenica *sudija* ovde je izuzetak. Reći ćemo *tramvajdžijka*, *čevabdžijka*, ali ne i *sudijka*. Iako je gramatički ženskog roda, u ovom obliku ona ipak označava prirodni muški rod, tj. osobu muškog pola. Ženski rod napravićemo tako što ćemo na stari oblik imeni-

ce *sudija*, a to je *sudac*, dodati nastavak **-(k)inja**: *sud(ac)+kinja=sutkinja*. D iz imenice muškog roda *sudac* se zbog glasovne promene pretvara u *t*. *Sudijka* i *sudinica* nisu prihvatljivi oblici.

Za razliku od imenica *sudija* i *sutkinja*, neke imenice u našem jeziku zaista označavaju i muški i ženski rod. Iako su ženskog roda, gramatički govoreći, jer se završavaju na **-a**, **-ija** ili **-ica**, one se u svom osnovnom obliku mogu odnositi i na žene i na muškarce. To su, recimo, sledeće imenice: *krvopija*, *raspikuća*, *propalica*, *pijandura*, *pijanica*, *izbeglica*. Razlika je u tome što ove imenice označavaju svojstva ili neko stanje u kome se nešto trpi, a ne osobu koja obavlja određeno zanimanje.

Nastavci **-ka** i **-ica** jednostavni su za uporebu. Najčešće ih, kao u rečima *pekarka* (*pekar+ka*), *doktorka* (*doktor+ka*), *profesorica* (*profesor+ica*), *režiserka* (*režiser+ka*), *levičarka* (*levičar+ka*), *kuvarica* (*kuvar+ica*), samo dodamo na imenicu muškog roda. No, ponekad, najčešće kada dodajemo nastavak **-ica**, neophodno je odbaciti nastavak za muški rod i dodati **-ica** ili **-ka**. Reči *službenica*, *pomoćnica*, *nastavnica*, *radnica* nastaju tako što od imenica *nastavnik*, *službenik*, *pomoćnik* odbijemo nastavak za muški rod **-ik**, a zatim dodamo **-ica**.

Imenice muškog roda koje se završavaju na **-lac** (*mislilac*, *spasilac*, *poznavalac*, *čitalac*, *nosilac*, *pratilac*) najčešće imaju i drugi oblik (*mislitelj*, *spasitelj*, *poznavatelj*, *čitatelj*, *nositelj*, *pratitelj*). Obično na taj drugi oblik dodajemo nastavak **-ka** kako bismo napravili/e imenicu ženskog roda: *misliteljka*, *spasiteljka*, *poznavateljka*, *čitateljka*, *nositeljka*, *pratiteljka*. Tako je zastareli oblik reči *pisac* nekada glasio *pisatelj*, zbog čega danas žensku osobu koja se bavi pisanjem nazivamo *spisateljica*.

Reči *lovac* i *trgovac* završavaju se, kao i gorepomenute, grupom glasova **-ac**. Međutim, žena koja se bavi lovom, odnosno trgovinom, naziva se **lovkinja/trgovkinja**.

Naš jezik nije krut u pogledu izgradnje reči. Zato je često moguće koristiti dva nastavka za reč koja ima istovetno značenje. Svejedno je da li ćemo reći *čitatelj* ili *čitalac*, pa je isto tako u velikom broju slučajeva moguće naporedno koristiti imenice ženskog roda i na **-ka/(k)inja** i na **-ica**; na primer: *profesorka/profesorica*, *direktorka/direktorica*, *autorka/autorica*, *arhitektkinja/arhitektica*, *advokatkinja/advokatica*.

Smernice za upotrebu rodno osetljivog jezika

Sada kada znamo šta je rodno osetljiv jezik i zašto ga treba koristiti, postavlja se veoma jednostavno i praktično pitanje: u kojim je sve situacijama posebno važno da upotrebljavamo rodno osetljiv jezik i na koji način? Spisak osnovnih smernica za upotrebu rodno osetljivog jezika dala je lingvistkinja Svenka Savić. Ovde ćemo detaljno izložiti i objasniti svaku od njih, međutim, dodaćemo i neke nove smernice.

Prva smernica:

Subjekt i predikat se moraju slagati u rodu i broju

Subjekt je naziv za one reči u rečenici koje imaju funkciju da nam saopšte ko/šta radi, odnosno oseća posledice neke radnje. Te reči mogu biti imenice (*čovjek, devojčica, mačka*) ili zamenice (*ta, ona, ovaj*) i one moraju da se slažu u rodu i broju (jednina/množina) sa glagolom koji ima funkciju predikata.

Rečenica: „Radnik JKP Gradsko zelenilo nije želela da odgovori na pitanja novinara” nepravilna je, jer se subjekt, *radnik JKP Gradsko zelenilo*, ne slaže u rodu sa glagolom *nije želela*. Imenica je muškog, a glagol ženskog roda. Kako se do sada ženski rod nikada nije koristio da označi osobe muškog pola, ova rečenica navodi nas na zaključak da je *radnik* zapravo *radnica*. Zato se neretko, posebno u medijima, koriste rogoibatne forme. Na primer: „Marija Jovanović, radnik JKP Gradsko zelenilo, nije želela da odgovori na pitanje novinara”. Logika našeg jezika nalaže da koristimo ženski rod kada govorimo o zanimanju koje obavlja žena, ali je diskriminatorska jezička politika dovela do toga da se ta protivrečnost – između činjenice da je ženski rod u jeziku ravnopravan i jezičke politike koja omalovažava žene – pokušava razrešiti rogoibatnim rečenicama.

Rodno nediskriminativan pristup zahteva da se umesto: „Profesor doktor je, gostujući u emisiji, govorila o rezultatima svog istraživanja” kaže „Profesorka doktorka je, gostujući u emisiji, govorila o rezultatima svog istraživanja”. Po istoj logici, treba izbegavati navođenje ženskog imena pre ili posle imenice u muškom rodu. Slaganje subjekta i predikata u rodu jednostavno se postiže upotrebom imenica u ženskom rodu, kada govorimo o zanimanju.

ma i funkcijama koje obavljaju žene. Na primer: „Jasna Janković, sindikalna aktivistkinja, obratila se okupljenima na protestu”.

Druga smernica:

Treba dosledno upotrebljavati formu (gramatičkog) ženskog roda za imenovanje zanimanja i titula žena gde god je to moguće

Kao izvorne govornice i izvorni govornici, često spontano „pravimo” ženski rod. Tako sa lakoćom izvodimo imenice ženskog roda – *prodavačica, direktorka, nastavnica, pilotkinja, spisateljica, slikarka, vajarka, službenica, referentkinja, naučnica, poljoprivrednica*. Međutim, neretko nas zbunjuju nazivi titula, funkcija i zanimanja koji sadrže više od jedne reči, pridev i imenicu, kada su u ženskom rodu (na primer, *sezonska radnica, viša referentkinja, glavna i odgovorna urednica*).

No, kako se u našem jeziku imenice i pridevi slažu u rodu i broju, bitno je samo upotrebiti pravi rod prideva – *vanredna profesorka, pomoćna radnica, izvršna direktorka, narodna poslanica, generalna sekretarka, dugogodišnja saradnica, mirovna aktivistkinja, gostujuća predavačica, istraživačka novinarka*, i tome slično.

Dosledna upotreba rodno nediskriminativnog jezika znači da ženski rod koristimo da označimo sve aspekte nečijeg delovanja. Na primer, umesto da kažemo da je Zagorka Pešić Golubović bila „profesorka Beogradskog univerziteta, filozof i sociolog” praktičnije je reći: „Zagorka Pešić Golubović bila je profesorka Beogradskog univerziteta, filozofkinja i sociološkinja”.

Nedosledna upotreba imenica ženskog roda koje označavaju zanimanje ili političko opredeljenje često je posledica toga kako, kao društvo, doživljavamo hijerarhiju u zanimanjima. Drugim rečima, ona zanimanja koja su cenjenija, prepoznata kao društveno značajnija, smatraju se manje dostupnim ženama. Ako kažemo, na primer: „Svetlana Slapšak je književnica i profesor”, to znači da pisanje književnosti smatramo manje ozbiljnom delatnošću u odnosu na profesuru.

Budući da se tradicionalno smatra da je politika, kao aktivnost u kojoj se neprekidno donose odluke, sfera u kojoj ženama nije mesto, političke orijentacije često ostaju isključivo u muškom rodu.

Sasvim je ispravno i poželjno reći: *Ona je demokratkinja* ili *Ona je borkinja za jednakost svih ljudi i demokratiju* umesto *Ona je demokrata*, *Ona je borac za jednakost svih ljudi i demokratiju*. Imenice kao što su *aktivistkinja*, *antifašistkinja*, *socijalistkinja*, *feministkinja*, *marksistkinja* odavno su u širokoj upotrebi.

Umesto da, kao što stoji na srpskoj verziji Vikipedije, kažemo da je „Roza Luksemburg bila teoretičar marksizma i saosnivač Spartakističke lige”, treba reći da je „Roza Luksemburg bila marksistička teoretičarka i saosnivačica Spartakističke lige”. Pozitivan primer jeste stranica posvećena sovjetskoj revolucionarki Aleksandri Kolontaj, gde se čitateljke i čitaoci obaveštavaju da je bila „revolucionarka, feministkinja, diplomatkinja i dugogodišnja ambasadorica Sovjetskog Saveza u Norveškoj i Švedskoj”.

Smisao dosledne upotrebe rodno senzitivnog jezika jeste u tome da, kao što sam naziv kaže, senzibilije slušateljke i slušaocice na govor koji potvrđuje ljudsko dostojanstvo žena i vrednuje njihov doprinos društvu.

Što se češće rodno senzitivni jezik upotrebljava, to će biti teže osporiti ga tvrdnjama da „nije zaživeo u jeziku” ili da „to nije u duhu jezika”.

Treća smernica:

Titule i zanimanja žena treba pisati u punom obliku, tj. treba izbegavati pisanje skraćenica

Skraćenice su jako praktičan alat kada nam je cilj da što ekonomičnije koristimo prostor prilikom pisanja nekog teksta. Međutim, kada je reč o rodno osetljivom jeziku, posledica upotrebe skraćenica može biti nevidljivost žena.

Uzmimo za primer sledeću rečenicu: „Predavanje će održati prof. Petrović”. Ovako napisana rečenica nam ne omogućava da zaključimo da li je reč o profesorki Petrović ili profesoru Petroviću. Imajući u vidu da su muškarci i dalje zastupljeniji među univerzitetskim profesorima, vrlo je verovatno da ćemo pretpostaviti da je prof. Petrović muškarac, čak i kada je reč o ženi.

Ovo može biti ublaženo ako se posle skraćenice (dr, prof., dipl., inž. i slično) navede puno ime i prezime osobe, međutim, to često

nije slučaj. Posledično dolazi do toga da se, prilikom čitanja skraćena za zanimanja koja se smatraju „tipično” muškim, podrazumeva da su u pitanju muškarci. Ovo je posebno vidljivo kada je reč o skraćenicama za neka zanimanja koja u društvu nose određeni prestiž, kao kada je, kao i u našem primeru, reč o univerzitetkim profesorkama. U ovakvim slučajevima treba izbegavati upotrebu skraćena kako bi se povećala vidljivost žena.

Zato je, umesto rečenice, „Predavanje će održati prof. Petrović”, u slučajevima kada je prof. Petrović žensko, bolje reći: „Predavanje će održati profesorka Petrović”, to jest izbeći upotrebu skraćena prof. te upotrebiti pun naziv zanimanja.

Ovo je izuzetno važno kada govorimo o osobama koje imaju strana imena, te na osnovu ličnog imena ne možemo biti sigurni/e da li je reč o ženi ili muškarcu. U tim slučajevima, posebno je preporučljivo izbegavanje skraćena, te pisanje titula u punom obliku: „Skup će otvoriti prof. Džek” – ovako napisana skraćena nas navodi na to da je prof. Džek muškarac, međutim, reč je o ženi. Zbog toga je pravilnije napisati: „Skup će otvoriti profesorka Džek”.

Svenka Savić navodi da je u pilot istraživanju pokazano da čitatelji/ke nekog teksta veoma često pogledom „prelete” preko skraćena za određenu titulu ili zanimanje, te da svoju pažnju usmeravaju na ime i prezime osobe pre nego na njenu titulu. Zbog ovoga je, u slučajevima kada je nemoguće izbeći pisanje skraćena koja se odnose na titulu ili zanimanje, potrebno pisati puno ime i prezime osobe: „Predavanje će održati prof. Ana Petrović” – na ovaj način, bez obzira na upotrebu skraćena, jasno je da je reč o profesorki, a ne o profesoru. Pored toga, izuzetno je poželjno navoditi puna imena i prezimena žena, to jest izbegavati pisanje inicijala, čak i kada nije moguće izbeći pisanje skraćena, pogotovo kada je reč o stručnim tekstovima i navođenju literature na kraju takvih tekstova.

Upotreba punog imena i prezimena nam može biti posebno važna kada saopštavamo o grupi ljudi, jer na osnovu početnog slova imena (inicijala) ne možemo zaključiti pol osobe o kojoj govorimo. Ako napišemo: „Nagradu su dobili A. Jovanović, S. Marković i Ž. Jović”, mi ne znamo da li su nagradu dobili muškarci ili žene. Zbog toga, pravilnije je napisati: „Nagradu su dobili Ana Jovanović, Sanja Marković i Živan Jović”.

Četvrta smernica:

Treba izbegavati oslovljavanje ženske osobe prema bračnom statusu

U skladu sa *Uputstvom za standardizovan nediskriminativni govor i ponašanje* Zaštitnika građana, neophodno je pojam *gospođica* „potpuno eliminisati iz usmene, pismene i telefonske komunikacije, službenih dopisa, u svim javnim i nejavnim situacijama profesionalne komunikacije”. Termin *gospođica* znači *neudata žena*, a pitanje bračnog statusa je privatna stvar svake osobe i kao takvo ne može biti predmet javne upotrebe jezika. Ovaj pojam nema svog parnjaka za neoženjenog muškarca, termin *gospodi(n)čić* ima drugo značenje.¹ Umesto ovoga, svaku ženu, bez obzira na bračni status, ukoliko zvaničnost komunikacije to zahteva, treba oslovljavati sa *gospođa/gospođo*, na isti način na koji svakog muškarca, bez obzira na bračni status, oslovljavamo sa *gospodin(e)*.

Identifikacija žene prema bračnom statusu seksistička je i mizogina praksa koja je bila dominantna sve do 20. veka, do trenutka kada su žene dobile punopravan status građanke. Do tada je žena bila pod pokroviteljstvom oca ili supruga. Jezik koji koristimo ne sme biti sredstvo izražavanja zavisne pozicije žene u odnosu na muškarca, bilo da je u pitanju njen otac ili muž. Zbog toga je neophodno izbegavati dodavanje sufiksa ženinom prezimenu na način na koji određuje da li je ona u braku ili ne: *Petrovička je rekla...* - nastavak **-ka** nam sugerise da je žena o kojoj saopštavamo u braku sa Petrovićem, pri čemu se njen identitet vezuje za muža – Petrovička je ona koja je udata za muža Petrovića. *Petrovićeva je rekla...* – nastavak **-eva** nam sugerise da je žena o kojoj saopštavamo *neudata*, pri čemu se njen identitet vezuje za oca – Petrovićeva je ona čiji se otac preziva Petrović. Umesto toga, potrebno je koristiti integralni oblik prezimena date žene, bez dodavanja nastavaka **-ka** ili **-va** – *Petrović je rekla....*

U nekim jezicima, poput ruskog, češkog, poljskog, makedonskog ili bugarskog, prezimena muškaraca i žena imaju različite nastavke. Na primer, u bugarskom jeziku se dodaju sufiksi **-ov/-ev** za muški

¹ *Gospodi(n)čić* ima pežorativno značenje i odnosi se na muškarca uglađenih manira, servilnog, ali dosadnog i sa ograničenim intelektualnim kapacitetima i potencijalima.

rod i **-ova/-eva** za ženski rod, te će se muškarac prezivati Ivanov, a žena Ivanova. Međutim, srpski jezik nema rodno diferencirana prezimena, te nema razloga koristiti Petrovićeva umesto Petrović.

Kako bi se izbegle zamke seksizma, treba obratiti pažnju na naglašavanje i fokusiranje na bračni status neke žene u odnosu na muškarca. Sintagme poput *(bivša) žena/udovica/(bivša)verenica...* nas navode na zaključak da je glavna karakteristika žene o kojoj saopštavamo njen odnos sa muškarcem, te da ona van tog odnosa nije bitna, ne postoji. Na primer, rečenica: „Bivša žena Marka Jarića je čestitala Božić” nam poručuje da je glavni životni domet spomenute žene to što je bila u braku sa dotičnim muškarcem. Ovakvo mišljenje je seksističko, jer svodi ženu na njen bračni status. Umesto toga, pravilnije je reći: „Adrijana Lima je čestitala Božić”.

Peta smernica:

Navoditi punu identifikaciju za svaku osobu, posebno ukoliko saopštavate o (bračnom) paru

Kao što Svenka Savić naglašava, supružnici jesu bračni par, ali svako od njih je osoba za sebe. Veoma često, kada je reč o važnim ličnostima, naglašavamo samo jednu osobu u paru, po pravilu onu koja je poznatija i dominantnija, a to je najčešće muškarac u čijoj je pratnji njegova supruga.

Ako kažemo: *Došao je Pera Perić sa ženom*, fokusiramo se na samo jednu osobu u paru, muškarca, i upadamo u zamku seksizma. Ovakav iskaz implicira da žena pripada svom suprugom, te da je kao zasebna individua nebitna, čak toliko da nema potrebe ni da joj spomenemo ime. Umesto toga, pravilnije je reći: *Došli su Pera i Ana Perić*, jer ovakav jezički iskaz poštuje njihovu individualnost i identitet svake jedinice u paru. Alternativno, ako vest o tome da je određeni muškarac došao sa suprugom nije toliko važna, možemo tu informaciju i izostaviti – *Došao je Pera Perić*.

U situacijama kada par o kome saopštavamo ima različita prezimena, neophodno je to i naglasiti – *Došli su Pera Perić i Ana Petrović*.

Isto tako, važno je naglasiti da su bračna i vanbračna zajednica pred zakonom skoro izjednačene, te nema potrebe naglašavati da je neka žena „vanbračna supruga”. Ovo je posebno važno, jer su i

danas aktuelni zaostali, tradicionalni stavovi koji pogrdno gledaju na zajednički život van braka. U skladu s ovim, poželjno je izbegavati naglašavanje bračnog statusa bilo koje pojedinke, pojedinca ili para, te umesto izraza *bračni par*, *muž i žena* ili *supružnici* koristiti termin *(emotivni/e) partneri/ke*. Termin *(emotivni/e) partneri/ke* je inkluzivan, jer obuhvata i bračne i vanbračne zajednice, kao i istopolne i raznopolne odnose, te izbegava više vrednovanje jedne forme zajedničkog života u odnosu na drugu.

Šesta smernica:

Treba koristiti paralelne forme ukoliko se izrečeno odnosi i na muškarce i na žene

Postoji nekoliko mogućnosti za upotrebu paralelnih formi u pisanoj i usmenoj komunikaciji:

- Potrebno je da zakažete pregled kod svog izabranog lekara/izabrane lekarko, tako što ćete ga/je pozvati na broj telefona 123-456, kada obe forme navodimo i „razdvajamo” ih kosom crtom;
- Potrebno je da zakažete pregled kod svog izabranog lekara ili izabrane lekarko tako što ćete nju ili njega pozvati na broj telefona 123-456, kada obe forme navodimo i „razdvajamo” ih rečcom „ili”;
- Potrebno je da zakažete pregled kod svog izabranog/e lekara/ke tako što ćete ga/je pozvati na broj telefona 123-456, kada navodimo mušku formu, koju prati oznaka za nastavak ženske forme.

U usmenoj komunikaciji najprigodnija je druga varijanta.

Imenice u muškom rodu nisu rodno neutralne i treba ih izbegavati za obeležavanje ženskog roda. U skladu s tim, ukoliko želimo da izbegnemo navođenje paralelnih formi, potrebno je da koristimo rodno neutralne izraze poput *lice* ili *osoba*, kako u jednini, tako i u množini:

Lica koja se prijave na konkurs neće biti uzeta u obzir ukoliko podnesu nepotpunu konkursnu dokumentaciju.

Žrtve nasilja se mogu obratiti Autonomnom ženskom centru.

Osobe koje imaju problema sa visokim krvnim pritiskom treba da izbegavaju unošenje velike količine soli.

Nastavno osoblje je održalo sednicu.

Sedma smernica:

U pisanom i usmenom izražavanju treba koristiti što više različitih formi rodno osetljivog jezika

Kada oblikujemo neki tekst, bilo da je reč o naučnom/stručnom tekstu, izlaganju ili o svakodnevnoj komunikaciji (na primer, kada pišemo mejlove), trebalo bi da se trudimo da rodno osetljiv jezik upotrebljavamo što češće i što raznovrsnije. Na ovaj način, pogotovo kada istupamo ispred neke institucije ili govorimo za medije, mi šaljemo poruku da postoji svest o rodnoj ravnopravnosti i vidljivosti žena kroz upotrebu rodno osetljivog jezika.

Na primer, možemo koristiti naizmenično različite paralelne forme kada se napisano odnosi i na muškarce i na žene:

*Ohrabrujemo sve zainteresovane **osobe** da se prijave na konkurs za **menadžera/menadžerku** ljudskih resursa u kompaniji XYZ. Od svih **kandidatkinja i kandidata** se očekuje da dostave svoj CV najkasnije do 1.12.2019. godine. Od **lica** koja konkurišu za radno mesto **menadžera/ke** ljudskih resursa takođe očekujemo izvrsno poznavanje engleskog jezika i rada na računaru.*

Osma smernica:

Kada prevodimo sa stranog na srpski jezik, koristimo rodno osetljiv jezik

Kao što smo već navele, nisu svi jezici rodno senzitivni na isti način i u istoj meri. Dok su u nekim romanskim jezicima, poput francuskog, imenice mahom rodno neutralne, te njihov rod određuje član koji se nalazi ispred njih (na primer *le* ili *la*), neki jezici, poput engleskog, rod kao gramatičku kategoriju jasno prepoznaju samo kada je reč o zamenicama. Srpski jezik pruža mogućnost za rodno osetljivo izražavanje, jer je moguće za svaku imenicu izvesti i muški i ženski gramatički rod (*vozač/vozačica, psiholog/psihološkinja, pekar/pekarka*).

Prilikom prevoda sa stranog na srpski jezik, neophodno je koristiti rodno senzitivni govor: „All workers must have regular pay” prevodimo kao „Svi radnici i radnice moraju imati redovnu platu”. Prevod „Svi radnici moraju imati redovnu platu” isključuje radnice (da li to znači da one ne treba da imaju redovnu platu?) i to je neophodno izbeći.

Deveta smernica:

Ne koristiti termine i izraze koji vređaju određene grupe građanki i građana!

Kako Svenka Savić ističe, jezik je jednako i navika i odvika. U skladu sa tim, u pisanoj i usmenoj komunikaciji treba prestati sa upotrebom stereotipnih predstava o pojedincima i pojedinkama i/ili grupama ljudi (na primer, vicevi o plavušama ili predrasude o pripadnicima i pripadnicama etničkih manjina).

Uvrežena poređenja *ciganska posla, glup(a) (kô) plavuša, plače kô devojčica, bosanska bukva, kuka kô neka žena, ženski petko*, i tome slično, neophodno je izbaciti iz svakog oblika komunikacije, jer vređaju čitave grupe ljudi, dok istovremeno doprinose jačanju predrasuda i stavova koji doprinose diskriminaciji ovih grupa građana/ki.

Neprihvatljive su jezičke prakse koje dovode do izolacije, uvreda, diskriminacije, podsmeha ili ponižavanja određene grupe ljudi koji odudaraju od većinskog dominantnog modela po bilo kom osnovu – seksualnoj orijentaciji, religijskom opredeljenju, nacionalnoj pripadnosti, društvenom poreklu, jeziku, starosti, psihičkom ili fizičkom invaliditetu i sl.

U skladu sa navedenim, neophodno je ne naglašavati nečiju etničku pripadnost, seksualnu orijentaciju, religijsko opredeljenje i slično, ukoliko ta informacija nije od posebne važnosti za ono što saopštavamo, pogotovo kada je reč o pripadnicima i pripadnicama ranjivih društvenih kategorija, kao što su etničke manjine, LGBT osobe, osobe koje praktikuju manjinsku veroispovest i sl. Ovo je posebno važno prilikom medijskog izveštavanja.

Deseta smernica:

Treba izbegavati iskaze i primere u kojima su muškarci i žene u stereotipnim ulogama

Česta je praksa upotrebe stereotipnih primera/prikaza muškaraca i žena u školskim udžbenicima i nastavi. Neophodno je prestati sa takvom praksom: „Tata je lekar, a mama je domaćica” ili „Marko vozi tramvaj, a Marija kuva ručak”. Upotreba takvog jezika dovodi do jačanja predrasuda, stereotipa i uvreženih stavova – da

je za ženu očekivano da bude domaćica, a za muškarca da obavlja plaćeni rad, to jest da žene zaslužuju neravnopravan tretman u društvu.

Pored korišćenja primera koji se baziraju na tradicionalno shvaćenim rodnim ulogama, često se koriste i oni koji dečake prikazuju kao aktivne, a devojčice kao pasivne – „Dečaci su hrabri, a devojčice su lepe”. Korišćenjem ovakvih primera šaljemo poruku da su neki vidovi ponašanja za dečake i devojčice nepoželjni, samo na osnovu pola. To je nedopustivo, jer tako gušimo dečju kreativnost.

Takođe moramo izbegavati korišćenje primera koji muškarce i žene, odnosno devojčice i dečake, stavljaju u potpuno različite uloge, kako bismo, na primer, ilustrovali suprotne rečenice u gramatici – „Pera je hrabar, a Ana plače”.

Jedanaesta smernica:

Prestati sa korišćenjem seksističkih stereotipnih iskaza!

Kako ne bismo upali u zamku seksizma, prilikom govora o muškarcima i ženama moramo primenjivati iste kriterijume: „Ona je uspešna poslovna žena, majka troje dece” nasuprot „On je uspešan poslovan muškarac, zarađuje šestocifrenu mesečnu platu” jeste jasan primer seksističkog iskaza.

Česta je praksa da se prilikom govora o ženama naglašavaju njihov fizički izgled, bračni status, godine, oblačenje i slično. To je vrlo očigledan primer seksizma. Kako bi se seksizam izbegao, najbolje je „testirati” određen iskaz tako što ćemo ga izgovoriti kao da je reč o muškarcu. Ukoliko rečenica izgubi smisao ili zazvuči čudno ili glupo, treba je preformulisati ili izbaciti. Rečenica: „Nova ministarka se može pohvaliti najlepšim nogama u Skupštini” nezamisliva je kada se njeno značenje izmeni tako da se odnosi na muškarca – „Novi ministar se može pohvaliti najlepšim nogama u Skupštini”.

Takođe, srpski jezik obiluje različitim izrekama i iskazima koji su u svojoj biti seksistički i treba ih izbegavati – *uradio je to muški, prvo pa muško*, *ženska posla*, *ženski petko*, *babadevojka* i slično.

Dvanaesta smernica:

Izbaciti iz upotrebe izraz „ljudi i žene“ !

Žene su odrasle osobe i ljudi koliko i muškarci, a upotreba formulacije *ljudi i žene* ne samo da zvuči zastarelo (kao iz vremena kada se smatralo da žene nisu podjednako ljudska bića kao i muškarci) nego i ukazuje na to da su samo muškarci „pravi ljudi”. To vidimo po tome što ovakve konstrukcije koristimo kada čovečanstvo povezujemo sa nečim što mu nije istovrsno, na primer, u konstrukciji *ljudi i životinje*.

Trinaesta smernica:

Ove smernice koristiti u svim oblicima pisanog izražavanja (ankete, upitnici, oglasi, izveštaji, saopštenja)

Kada treba da napišete saopštenje, obaveštenje ili izveštaj, zapitajte se ko iza njih stoji i kome se obraćaju. Na primer, ako u organizaciji nekog događaja učestvuju i muškarci i žene, nema potrebe da se u izveštaju o tim događajima pominju samo muškarci. Po novimo, muški rod nije neutralan i **ne odnosi se** i na žene.

Umesto: „Studenti su u junu 1968. organizovali masovne demonstracije na Beogradskom univerzitetu” treba verno predočiti realnost, onako kako se ona odigrala u istoriji – „Studentkinje i studenti su u junu 1968. organizovale/i masovne demonstracije na Beogradskom univerzitetu”.

Takođe, ako se obraćate i ženama i muškarcima, koristite jezik koji verodostojno prenosi vašu nameru, na primer, *koleginice i kolege, saradnice i saradnici, građanke i građani, drugarice i drugovi*.

Ako sastavljate upitnik, obavezno dodajte ženski rod prideva: *rođen/a, završio/la, diplomirao/la* ili, na primer, *ime i prezime korisnika/(korisn)ice, ime i prezime kandidata/(kandidat)kinje*. Deo koji je u zagradama znači da, ukoliko nema dovoljno prostora, uvek možete koristiti skraćeni oblik, tako da obuhvatite sve kojima se obraćate.

Zapamtimo!

Imenice imaju prirodni i gramatički rod. Imenice ženskog gramatičkog roda, u našem slučaju imenice koje označavaju zanimanja, gradimo koristeći nastavke *-(k)inja, -ka i -ica* (saborkinja, bibliotekarka, načelnica). Međutim, samo upotrebljavanje imenica ženskog gramatičkog roda koje označavaju zanimanja nije dovoljno, moramo poštovati i sledeće smernice:

1. Subjekt i predikat se moraju slagati u rodu i broju.
2. Treba dosledno upotrebljavati formu (gramatičkog) ženskog roda za imenovanje zanimanja i titula žena gde god je to moguće.
3. Titule i zanimanja žena treba pisati u punom obliku, tj. treba izbegavati pisanje skraćena.
4. Treba izbegavati oslovljavanje ženske osobe prema bračnom statusu.
5. Navoditi punu identifikaciju za svaku osobu, posebno ukoliko saopštavate o (van/bračnom) paru.
6. Ukoliko se izrečeno odnosi i na muškarce i na žene, treba koristiti paralelne forme.
7. U pisanom i usmenom izražavanju treba paralelno koristiti što više različitih formi rodno osetljivog jezika.
8. Kada prevodimo sa stranog na srpski jezik, koristimo rodno osetljiv jezik.
9. Ne koristiti termine i izraze koji vredaju određene grupe građanki i građana!
10. Treba izbegavati iskaze i primere u kojima su muškarci i žene u stereotipnim ulogama.
11. Prestati sa korišćenjem seksističkih, stereotipnih iskaza!
12. Izbaciti iz upotrebe izraz ljudi i žene!
13. Ove smernice koristiti u svim oblicima pisanog izražavanja (ankete, upitnici, oglasi, izveštaji, saopštenja).

Istražimo!

Više o smernicama za upotrebu rodno osetljivog jezika možete pročitati u tekstu Svenke Savić „Uputstva za standardizaciju rodno osetljivog jezika“ (dostupno na http://www.zenskestudije.org.rs/DI_o_nama/svenka_savic/textovi/njegosevi_dani_I.pdf)

Razmislimo!

Kako gradimo imenice ženskog gramatičkog roda koje označavaju zanimanja?

Sledeći tekst učinite rodno osetljivim:

Sastanku su prisustvovali I. Petrović, A. Jovanović, Ž. Janković, B. Pavlović, M. Ivić, D. Nikolić, T. Rajić i V. Andrić, nakon što je sekretar, gospođica prof. dr I. Petrović, otvorila sednicu. Dogovoreno je da Nikolić i Jovanović preuzmu organizaciju sledeće konferencije za medije, s obzirom na to da je radno mesto PR menadžera i dalje upražnjeno. Ivićka je na sebe preuzela obuku novog savetnika za rad sa korisnicima hormonalne kontracepcije. Tu funkciju će obavljati T. Rajić, koja je bila najbolji prijavljeni kandidat.

VIII

Glosarijum
(spisak) zvanja,
zanimanja,
titula i
imenovanja
žena

VII

Glosarijum (spisak) zvanja, zanimanja, titula i imenovanja žena

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
administratorka	administrator
admiralica admiralka	admiral
advokatica advokatkinja	advokat
aeromehaničarka	aeromehaničar
agentkinja agentica	agent
agitororka	agitorator
agroekonomistkinja	agroekonomist(a)
agronomka	agronom
akrobatkinja akrobatica	akrobat(a)
aktivistkinja	aktivist(a)
akademkinja	akademik
aktuarka	aktuar
akupresuristkinja	akupresurist(a)
akupunkturistkinja	akupunkturist(a)
akušerka	akušer
alaskinja	alas

A

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
alatničarka	alatničar
ambasadorka ambasadorica	ambasador
analitičarka	analitičar
anatomka anatomkinja	anatom
anesteziološkinja anesteziologica	anesteziolog
anglistkinja	anglist(a)
anketarka	anketar
antropološkinja antropologica	antropolog
antifašistkinja	antifašist(a)
antikvarka	antikvar
apostolka	apostol
apsolventkinja	apsolvent
apotekarka	apotekar
aranžerka	aranžer
arheološkinja arheologica	areholog
arhitektica arhitektkinja	arhitekt(a)
arhivarka	arhivar
arhivistkinja	arhivist(a)
armiračica	armirač
artiljerka	artiljerac
aristokratkinja	aristokrat(a)
artistkinja	artist(a)
asistentkinja asistentica	asistent

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
astrološkinja	astrolog
astronautkinja	astronaut
astronomka astronomkinja	astronom
atašeica	ataše
atentatorka	atentator
atletičarka	atletičar
atomska fizičarka	atomski fizičar
audiološkinja	audiolog
aukcionarka	aukcionar
autolakirerka autolakerka	autolaker autolakirer
autolimarka	autolimar
automobilistkinja	automobilist(a)
autorka	autor
automehaničarka	automehaničar
avanturistkinja	avanturist(a)
avijatičarka	avijatičar
aviotehničarka	aviotehničar
<hr/>	
babica	
bacačica kugle/diska/koplja	bacač kugle/diska/koplja
bakalinka	bakalin
balerina	baletan
bankarka	bankar
barmenka	barmen
barutarka	barutar
baštovanka	baštovan
beračica	berač
berberka	berber

B

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
bibliografkinja	bibliograf
bibliotekarka	bibliotekar
biciklistkinja	biciklist(a)
bioenergetičarka	bioenergetičar
biofizičarka	biofizičar
biohemičarka	biohemičar
bilderka	bilder
biološkinja biologica	biolog
biotehnološkinja biotehnologica	biotehnolog
birotehničarka	birotehničar
biskupica	biskup
biznismenka	biznismen
blagajnica	blagajnik
bogatašica	bogataš
boginja	bog
bokserka	bokser
bolničarka	bolničar
boljševikinja	boljševik
borkinja	borac
botaničarka	botaničar
braniteljka	branitelj
bračna savetnica	bračni savetnik
bravarka	bravar
brigadistkinja	brigadir
brijačica	brijač
brodograditeljka	brodograditelj
brokerka	broker

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
brusačica stakla/alata	brusac stakla/alata
brucoškinja	brucoš
bubnjarka	bubnjar
bušačica u rudniku	bušač u rudniku
carica	car
carinica	carinik
caristkinja	carist(a)
ciglarica	ciglar
cirkusantkinja	cirkusant
citološkinja	citolog
crtičica	crtič
cvećarka	cvećar
čaraparka	čarapar
časovničarka	časovničar
čekićarka	čekićar
čelistkinja	čelist(a)
čembalistkinja	čembalist(a)
čergarka	čergar
češljarka	češljar
čipkarka čipkarica	čipkar
čizmarka čizmarica	čizmar
čobanica	čoban
čistačica	čistač
čitačica brojila	čitač brojila
članica	član
čuvarka	čuvar

C

Č

	OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
Ć	ćelijska genetičarka	ćelijski genetičar
	ćevabdžijka	ćevabdžija
	ćilimarka	ćilimar
	ćumurdžijka	ćumurdžija
D	dadilja	
	daktilografkinja	daktilograf
	defektološkinja	defektolog
	degustatorka	degustator
	dekadentkinja	dekadent
	dekanica dekanka	dekan
	dekoraterka	dekorater
	demografkinja	demograf
	demonstratorka	demonstrator
	denturistkinja	denturist
	deratizerka	deratizer
	dermatološkinja	dermatolog
	desetarka	desetar
	detektivka	detektiv
	dezinfektorka	dezinfektor
	dezinsektorka	dezinsektor
	dijabetičarka	dijabetičar
	dilerka umetnina	diler umetnina
	dimničarka	dimničar
	diplomatkinja	diplomat(a)
	direktorka direktorica	direktor
	dirigentkinja	dirigent

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
diskriminatorka	diskirminator
diskutantkinja	diskutant
disidentkinja	disident
dispečerka	dispečer
distriburetk	distributer
dizačica tegova	dizač tegova
dizajnerka	dizajner
dobavljačica	dobavljač
docentkinja	docent
doktorantkinja doktorica nauka	doktorand
doktorica doktorica	doktor
doktorica nauka	doktor nauka
dokumentaristkinja	dokumentarist(a)
domarka	domar
donatorka	donator
dopisnica	dopisnik
dorađivačica štampe/stakla	dorađivač štampe/stakla
dostavljačica	dostavljač
draguljarka	draguljar
dramaturškinja	dramaturg
dreserka	dreser
drugarica	drug
družbenica	družbenik
drvomodelarka	drvomodelar
drvorezbarka	drvorezbar
državnica	državnik
državna službenica	državni službenik

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD	
državljanica	državljanin	
dublerka	dubler	
dugmetarka	dugmetar	
duvačica stakla	duvač stakla	
dvorjanka	dvorjanin	
Đ	đakonica	đakon
đubretarka	đubretar	
Dž	dželatkinja	dželat
džokejka	džokej	
džudistkinja	džudist(a)	
E	ekološkinja	ekolog
ekonomka ekonomkinja	ekonom	
ekonometričarka	ekonometričar	
ekonomistkinja	ekonomist(a)	
ekspediterka	ekspediter	
ekspertkinja	ekspert	
električarka	električar	
elektroinstalaterka	elektroinstalater	
elektromehaničarka	elektromehaničar	
emajlirka	emajlir	
embriološkinja embrologica	embrolog	
endodontistkinja	endodontist(a)	
endokrinološkinja endokrinologica	endokrinolog	
enciklopedistkinja	enciklopedist(a)	

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
epidemiološkinja epidemiologica	epidemiolog
esejistkinja	esejist(a)
esperantistkinja	esperantist(a)
estetičarka	estetičar
etičarka	etičar
etnografkinja etnologica	etnograf
evidentičarka	evidentičar
fabrikantkinja	fabrikant
farbarka	farbar
facilitatorka	facilitator
farmaceutkinja	farmaceut
farmakološkinja farmakologica	farmakolog
fasaderka	fasader
feministkinja	feminist(a)
fenomenološkinja	fenomenolog
feljtonistkinja	feljtonist(a)
filatelistkinja	filatelist(a)
filmska urednica	filmski urednik
filološkinja filologica	filolog
filozofkinja	fiziolog
finansijska inspektorka	finansijski inspektor
finišerka betona	finišer betona
fitnes instruktorka	fitnes instruktor
fizičarka	fizičar
fizička radnica	fizički radnik

F

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
fizikohemičarka	fizikohemičar
fiziološkinja fiziologica	fiziolog
fizijatrica fizijatarka	fizijatar
fizioterapeutkinja	fizioterapeut
flautistkinja	flautist(a)
flebotomistkinja	flebotomist(a)
fonetičarka	fonetičar
fonološkinja fonologica	fonolog
forenzičarka	forenzičar
fotografkinja	fotograf
fotogrametričarka	fotogrametricar
fotolitografkinja	fotolitograf
fotoreporterka	fotoreporter
frizerka	frizer
frulašica	frulaš
fudbalerka	fudbaler
funkcionerka	funkcioner
galanteristkinja galanterka	galanterist(a)
galerijska tehničarka	galerijski tehničar
galvanizerka	galvanizer
garderoberka	garderober
gastarbajterka	gastarbajter
gazdarica	gazda
generalica generalka	general

G

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
general-majorica general-majorka	general-major
general-poručnica	general-poručnik
generalna direktorica generalna direktorka	generalni direktor
generalna konzulka	generalni konzul
generalna sekretarka	generalni sekretar
genetičarka	genetičar
geodetkinja	geodet(a)
geodetska projektantkinja	geodetski projektant
geofizičarka	geofizičar
geografkinja	geograf
geološkinja geologica	geolog
geometarka	geometar
gerilka	gerilac
germanistkinja	germanist(a)
gerontodomaćica	gerontodomaćin
geotehnološkinja geotehnologica	geotehnolog
gimnastičarka	gimnastičar
gimnazijalka	gimnazijalac
ginekološkinja ginekologica	ginekolog
gipsarka	gipsar
gitaristkinja	gitarist(a)
glavna inspektorka	glavni inspektor
glumica	glumac

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
gljivarica gljivarka	gljivar
gnjuračica	gnjurac
golubarka	golubar
goničkinja goničica goniteljica	gonič
gostioničarka	gostioničar
gospodarica	gospodar
govornica	govornik
grabljačica grabljarica	grabljač
graditeljka graditeljica	graditelj
gradonačelnica	gradonačelnik
građanka	građanin
građevinska inženjerka	građevinski inženjer
gramatičarka	gramatičar
grafičarka	grafičar
grafička animatorka	grafički animator
grafološkinja grafologica	grafolog
graničarka	graničar
graverka	graver
grnčarka	grnčar
grobarka	grobar
grofica	grof
grosistkinja	grosist(a)
gudačica	gudač

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
guslarka	guslar
guvernerka	guverner
gvoždarka	gvožđar
harfistkinja	harfist(a)
harmonikašica	harmonikaš
hematološkinja	hematolog
heraldičarka	heraldičar
hemičarka	hemičar
hemijska čistačica	hemijski čistač
hemijska tehnološkinja	hemijski tehnolog
hidrološkinja	hidrolog
hidrografska geodetkinja	hidrografski geodet
hidrometeorološkinja	hidrometeorolog
hidroterapeutkinja	hidroterapeut
higijeničarka	higijeničar
hipotekarna službenica	hipotekarni službenik
hirurškinja	hirurg
hirurška tehničarka	hirurški tehničar
histološkinja	histolog
hodočasnica	hodočasnik
hokejašica	hokejaš
horistkinja horistica	horist(a)
hostesa	host
hotelijerka	hotelijer
hroničarka	hroničar
igračica	igrač
igumanija	iguman

H

I

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
ilustratorka ilustratorica	ilustrator
imigraciona službenica	imigracioni službenik
imperatorka	imperator
imunološkinja	imunolog
inspektorka	inspektor
instalaterka	instalater
instruktorka instruktorica	instruktor
intelektualka	intelektualac
internistkinja	internista
interpretorka	interpretator
invalidkinja žena sa invaliditetom	invalid
inženjerka	inženjer
isceliteljka iscelivačica	iscelitelj
iskušenica	iskušenik
ispitivačica	ispitivač
isporučiteljka isporučica	isporučitelj
ispravljajčica	ispravljajč
istoričarka	istoričar
istražiteljka	istražitelj
istraživačica	istraživač
istražna sutkinja	istražni sudija
izaslanica	izaslanik
izdavačica	izdavač
izolaterka	izolater

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
izlagačica	izlagač
izrađivačica	izrađivač
izručiteljka	izručitelj
izvestiteljka	izvestilac
izveštačica	izveštavač
izviđačica	izviđač
izvođačica radova	izvođač radova
izvoznica	izvoznik
izvršiteljka	izvršitelj
izvršna direktorka direktorica	izvršni direktor
jahačica	jahač
javna tužiteljka javna tužiteljica	javni tužilac
jedriličarka	jedriličar
junakinja	junak
kadetkinja	kadet
kafedžijka	kafedžija
kafe-kuvarica	kafe-kuvar
kajakašica	kajakaš
kaubojka	kauboj
kaluđerica	kaluđer
kalkulantkinja	kalkulant
kamenorezačica	kamenorezac
kamerbanka	kamerban
kancelarka	kancelar
kandidatkinja	kandidat
kapetanica	kapetan
kapitenka	kapiten

J

K

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
kapitalistkinja	kapitalista
kaplarica	kaplar
karatistkinja	karatist(a)
karijeristkinja	karijerista
kardiološkinja	kardiolog
karikaturistkinja	karikaturist(a)
kartografkinja	kartograf
kartotekarka	kartotekar
kasirka	kasir
kaskaderka	kaskader
katastarska geodetkinja	katastarski geodet(a)
keramičarka	keramičar
kibernetičarka	kibernetičar
kinološkinja	kinolog
kiropraktičarka	kiropraktičar
kladioničarka	kladioničar
klarinetistkinja	klarinetista
klesarka	klesar
klijentkinja	klijent
klizačica	klizač
klimatološkinja	klimatolog
klinička psihološkinja klinička psihologica	klinički psiholog
knjigovezačica knjigovezica	knjigovezac
knjigovotkinja	knjigovođa
knjigovodstvena službenica	knjigovodstveni službenik
knjižarka	knjižar
književnica	književnik

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
književna kritičarka	književni kritičar
kobasičarka	kobasičar
kočijašica	kočijaš
koleginica	kolega
kolekcionarka	kolekcionar
kolporterka	kolporter
komentatorka	komentator
komercijalistkinja	komercijalist(a)
komesarka	komesar
komičarka	komičar
kompozitorka	kompozitor
komunikološkinja	komunikolog
komšinica	komšija
komunistkinja	komunista
kondukterka	kondukter
kongresmanka	kongresman
konkurentkinja	konkurent
konobarica	konobar
konstruktorka	konstruktor
konsultantkinja	konsultant
kontrolorka	kontrolor
konzervatorka	konzervator
konzulka	konzul
koordinatorka	koordinator
kopačica	kopač
korektorka	korektor
koreografkinja	koreograf
korespondentkinja	korespondent

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
korisnica	korisnik
kosačica	kosač
kosmonautkinja	kosmonaut
kostimografkinja	kostimograf
košarkašica	košarkaš
kovačica	kovač
kozmetičarka	kozmetičar
kradljivica	kradljivac
kraljica	kralj
kranistkinja	kranist(a)
kreторка	kreтор
krijumčarka	krijumčar
kriminalistkinja	kriminalist(a)
kriminološkinja	kriminolog
kritičarka	kritičar
kormilarica	kormilar
krojačica	krojač
krupije	krupije
krvnica	krvnik
krznarka krznarica	krznar
ktitorica	ktitor
kućepaziteljica	kućepazitelj
kućna pomoćnica	kućni pomoćnik
kuglašica	kuglaš
kuririca	kurir
kustoskinja	kustos
kuvarica	kuvar

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
laborantkinja	laborant
laboratorijska tehničarka	laboratorijski tehničar
lakirerka lakerka	lakirer laker
lautistkinja	lautist(a)
legatorka/zavešateljka	legator
legionarka	legionar
lekarka	lekar
leksikografkinja	leksikolog
leksikološkinja	leksikograf
lektorka	lektor
lemiteljka	lemilac
liderka	lider
lihvarka	lihvar
likvidatorka	likvidator
likovna umetnica	likovni umetnik
limarka	limar
lingvistkinja	lingvist(a)
litografkinja	litograf
litološkinja	litolog
lovačica	lovac
lutkarka	lutkar
mačevalka	mačevalac
mađioničarka	mađioničar
magacionerka	magacioner
magistarka	magistar
majorka majorica	major

L

M

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
majstorica	majstor
mandatarka	mandatar
manekenka	meneken
manikirka	manikir
manipulantkinja	manupulant
maserka	maser
maskerka	masker
mašinstkinja	mašinst(a)
mašinovotkinja	mašinovođa
mašinska inženjerka	mašinski inženjer
matematičarka	matematičar
maturantkinja	maturant
medicinarka	medicinar
mehaničarka	mehaničar
menadžerka	menadžer
menjačica	menjač
mesarka	mesar
mesečarka	mesečar
metafizičarka	metafizičar
metalostrugarka	metalostrugar
metalurškinja	metalurg
meteorološkinja	meteorolog
metlarka	metlar
metodičarka	metodičar
metodološkinja	metodolog
migrantkinja	migrant
milicionerka	milicioner
mikrobiološkinja mikrobiologica	mikrobiolog

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
minerka	miner
ministarka	ministar
misionerka	misionar
mlekarka mlekarica	mlekar
mlinarka	mlinar
model	model
modelarka	modelar
modiskinja	modist(a)
modna dizajnerka	modni dizajner
molerka	moler
molekularna biološkinja molekularna biologica	molekularni biolog
monahinja	monah
monitorka monitorica	monitor
montažerka	montažer
monterka	monter
moralistkinja	moralist(a)
moreplovka	moreplovac
motoristkinja	motorist(a)
motociklistkinja	motociklist(a)
mrežarka	mrežar
muzeološkinja	muzeolog
muzičarka	muzičar
muzikološkinja	muzikolog
nabavljačica	nabavljač
načelnica	načelnik

N

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
nadzornica	nadzornik
nadničarka	nadničar
najamnica	najamnik
narednica	narednik
naslednica	naslednik
nastavnica	nastavnik
nastojnica zgrade	nastojnik zgrade
naučnica	naučnik
nautičarka	nautičar
navigatorka leta	navigator leta
navijačica	navijač
negovateljica	negovatelj
neimarka	neimar
neurološkinja	neurolog
nobelovka	nobelovac
noćna čuvarica	noćni čuvar
nosačica	nosač
notarka	notar
novinarka	novinar
nuklearna fizičarka	nuklearni fizičar
numerološkinja	numerolog
numizmatičarka	numizmatičar
nutricionistkinja	nutricionist(a)
obaveštajka	obaveštajac
obučarka	obučar
obrađivačica	obrađivač
ocenjivačica	ocenjivač
odbojkašica	odbojkaš

O

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
odbornica	odbornik
odlikašica	odlikaš
odmetnica	odmetnik
odgajivačica	odgajivač
oficirka	oficir
oftalmološkinja	oftalmolog
okulistkinja	okulist(a)
okultistkinja	okultista
olimpijka	olimpijac
ombudsmanka	ombudsman
omladinka	omladinac
opatica	opat
operaterka	operater
operativka	operativac
optičarka	optičar
optometristkinja	optometrist(a)
organizatorka	organizator
orijentalistkinja	orijentalist(a)
ornamentistkinja	ornamentist(a)
ornitološkinja	ornitolog
ortodontkinja	ortodont
ortotičarka	ortotičar
osvajačica	osvajač
oštračica alata	oštrač alata
ovlašćena računovotkinja	ovlašćeni računovođa
padobranka	padobranac
paedodontistkinja	paedodontist(a)
pakerka	paker

P

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
paleontološkinja paleontologica	paleontolog
paleografkinja	paleograf
pantomimičarka	pantomimičar
parketarka	parketar
parlamentarka	parlamentarac
parničarka	parničar
partizanka	partizan
partnerka	partner
pastirica	pastir
patološkinja patologica	patolog
patronažna sestra	patronažni tehničar
pčelarka	pčelar
pedagoškinja pedagogica	pedagog
pedijatarka pedijatrice	pedijatar
pedikirka pedikerka	pedikir pediker
peglarka peglerka	peglar pegler
pejzažna arhitektica pejzažna arhitektkinja	pejzažni arhitekt(a)
pekarka pekarica	pekar
penzionerka	penzioner
peračica	perač
periodontkinja	periodont(a)
pesnikinja	pesnik
pevačica	pevač

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
pešakinja	pešak
pilotkinja	pilot
piljarica piljarka	piljar
pijanistkinja	pijanist(a)
pionirka	pionir
pirotehničarka	pirotehničar
pisarka pisarica	pisar
pivarka	pivar
plakatarka	plakatar
planerka	planer
planinarka	planinar
plemkinja	plemić
plesačica	plesač
pletilja	pletač
plivačica	plivač
pobednica	pobednik
podešavačica podešavateljka	podešavač
podiatričarka	podiatričar
podiatristkinja	podiatrist(a)
podoficirka	podoficir
podopolagačica	podopolagač
podrumarka	podrumar
poglavarka poglararica	poglarar
pogonska inženjerka	pogonski inženjer
pogrebica	pogrebnik

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
polaznica	polaznik
policajka	policajac
poliračica metala	polirač metala
političarka	političar
politikološkinja	politikolog
poljoprivrednica	poljoprivrednik
pomagačica	pomagač
pomoćnica	pomoćnik
pomorska inženjerka	pomorski inženjer
poreska službenica	poreski službenik
poreznica	poreznik
porotnica	porotnik
portirka	portir
portparolka	portparol
poručnica	poručnik
poslanica	poslanik
poslastičarka	poslastičar
poslodavka	poslodavac
poslovna sekretarka	poslovni sekretar
poslovotkinja	poslovođa
poslužiteljka poslužiteljica	poslužitelj
posrednica	posrednik
poštanska šalterska službenica	poštanski šalterski službe- nik
poštarka	poštar
postavljačica	postavljač
potporučnica	potporučnik
potpredsednica	potpredsednik

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
potpukovnica	potpukovnik
povezivačica	povezivač
povrtarka	povrtar
požarna inspektorica	požarni inspektor
pozorišna rekviziterka	pozorišni rekviziter
praktičarka praktikantkinja	praktičar praktikant
pratilja	pratilac
pravica	pravnik
pravna sekretarka	pravni sekretar
predavačica	predavač
predradnica	predradnik
prelja predilja	predilac
predsedavajuća	predsedavajući
predsednica	predsednik
predstavica	predstavnik
preduzetnica	preduzetnik
preduzimačica	preduzimač
premijerka (predsednica vlade)	premijer (predsednik vlade)
prenositeljka	prenosilac prenostelj
preprodavačica	preprodavac
prerađivačica	prerađivač
prevoditeljka	prevodilac
princeza	princ
pripadnica	pripadnik
pripovedačica	pripovedač
pripravica	pripravnik

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
privatna detektivka	privatni detektiv
privatnica	privatnik
proceniteljka	procenitelj
prodavačica	prodavac
prodekanica prodekanka	prodekan
producentkinja	producent
profesorica profesorka	profesor
programerka	programer
programska koordinatorica	programski koordinator
proizvođačica	proizvođač
proizvodna tehničarka	proizvodni tehničar
projektantkinja	projektant
promoterka	promoter
pronalazačica	pronalazač
propagandistkinja	propagandist(a)
propovednica	propovednik
prorektorka prorektorica	prorektor
proročica	prorok
prosjakinja	prosjak
prosvetna radnica	prosvetni radnik
prosvetiteljka	prosvetitelj
protetičarka	protetičar
protivpožarna inspektorica	protivpožarni inspektor
provodadžika	provodadžija
prozaistkinja	prozais(a)
prvakinja	prvak

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
prvosveštenica	prvosveštenik
psihijatarka psihijatrica	psihijatar
psihoanalitičarka	psihoanalitičar
psihološkinja psihologica	psiholog
psihoterapeutkinja	psihoterapeut
publicistkinja	publicist(a)
pukovnica	pukovnik
putarka	putar
radnica	radnik
računovodstvena službenica	računovodstveni službenik
računovotkinja	računovođa
radiestezistkinja	radiestezist(a)
radiološkinja radiologica	radiolog
radiospikerka	radiospiker
radiotelegrafistkinja	radiotelegrafist(a)
rasadničarka	rasadničar
ratarka	ratar
ratnica	ratnik
razbojnica	razbojnik
raznosačica pošte	raznosač pošte
razredna	razredni
razvodnica	razvodnik
realizatorka	realizator
recenzentkinja	recenzent
repcionarka	repcioner

R

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
recitatorka	recitator
redaktorka	redaktor
redovna profesorica redovna profesorka	redovan profesor
referentkinja	referent
regentkinja	regent
rekorderka	rekorder
rekreativna terapeutkinja	rekreativni terapeut
rektorka rektorica	rektor
rekviziterka	rekviziter
rentijerka	renterijer
reporterka	reporter
reparatorka nameštaja	reparator nameštaja
reprezentativka	reprezentativac
restauratorka	restaurator
retoričarka	retoričar
retušerka	retušer
revizorka	revizor
revolucionarka	revolucionar
rezačica	rezač
rezbarka	rezbar
režiserka rediteljka	režister reditelj
ribarka	ribar
rizničarka	rizničar
robinja ropkinja	rob
robna brokerka	robni broker

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
romanistkinja	romanist(a)
romansijerka	romansijer
roniteljka	ronilac
ručna pakerka	ručni paker
rudarka	rudar
rudarska nadzornica	rudarski nadzornik
rukometšaica	rukometša
rukovateljka	rukovalac
rukovoditeljka rukovoditeljica	rukovodilac
rvačica	rvač
saigračica	saigrač
saksofonistkinja	saksofonist(a)
sakupljačica	sakupljač
samoupravljačica	samoupravljač
sanitarna inspektorica	sanitarni inspektor
saobraćajna policajka	saobraćajni policajac
saradnica	saradnik
sastavljačica programa rada	sastavljač programa rada
savetnica	savetnik
saveznica	saveznik
scenaristkinja	scenarist(a)
scenografkinja	scenograf
sedlarka	sedlar
seizmološka seizmologica	seizmolog
sekretarka	sekretar
senatorica	senator
seniorica	senior

S

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
serološka tehničarka	serološki tehničar
sholastičarka	sholastičar
serviserka	serviser
signalistkinja	signalist(a)
sinološkinja sinologica	sinolog
sinoptičarka	sinoptičar
sirarka	sirar
sistem-administratorka	sistem-administrator
sitarka	sitar
skakačica	skakač
skelarka	skelar
skijašica	skijaš
skiperka	skiper
skladištarka	skladištar
skretničarka	skretničar
skriptorka	skriptor
slagačica	slagač
slavistkinja	slavist(a)
slikarka	slikar
slovoslagačica	slovoslagač
službenica	službenik
snabdevačica	snabdevač
snimateljka	snimatelj
sobarica	sobar
socijalna radnica	socijalni radnik
sociološkinja sociologica	sociolog
solistkinja	solist(a)

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
sopranistkinja	sopranist(a)
sortirerka	sortirer
spasiteljka	spasilac
specijalistkinja	specijalist(a)
speleološkinja speleologica	speleolog
spikerka	spiker
spisateljica	pisac
sportistkinja	sportist(a)
spravljačica sapuna	spravljač sapuna
srednjoškolka	srednjoškolac
staklarka	staklar
staklorezačica	staklorezac
stanarka	stanar
statistkinja	statist(a)
statističarka	statističar
stažistkinja	stažist(a)
stenodaktilografkinja	stenodaktilograf
stenografkinja	stenograf
stilistkinja	stilist(a)
stipendistkinja	stipendist(a)
stjuardesa	stjuard
stočarka	stočar
stolarka	stolar
stomatološkinja stomatologica	stomatolog
stomatološka protetičarka	stomatološki protetičar
stonoteniserka	stonoteniser
stražarka	stražar

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
streličarka	streličar
strigačica	strigač
strugarka	strugar
stučna saradnica/ asistentkinja	stručni saradnik/asistent
stručnjakinja ekspertkinja	stručnjak ekspert
studentkinja	student
sutkinja	sudija
sudska islednica	sudski islednik
suflerka	sufler
supervizorka	supervizor
svedokinja	svedok
svetica	svetac
svećarka	svećar
svetioničarka	svetioničar
sveštenica	sveštenik
svilarica	svilar
sviračica	svirač
šablonerka	šabloner
šahistkinja	šahist(a)
šalterska službenica	šalterski službenik
šansonijerka	šansonijer
šefica	šef
šeširdžijka/ modistkinja	šeširdžija
šiatsu terapeutkinja	šiatsu terapeut
šifrantkinja	šifrant

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
šinterka	šinter
šivačica švalja	šivač
školska psihološkinja školska psihologica	školski psiholog
šminkerka	šminker
šnajderica šnajderka	šnajder
šoferka	šofer
šoumenka	šoumen
špediterka	špediter
štaparka	štapar
štavljačica kože	štavljač kože
štimerka	štimer
štrikerka	štriker
šumarka	šumar
šumska tehničarka	šumski tehničar
švercerka	švercer
takmičarka	takmičar
taksidermistkinja	taksidermist(a)
taksistkinja	taksist(a)
tamburašica	tamburaš
tamničarka	tamničar
tapetarka	tapetar
tašnerka	tašner
teatrološkinja teatrológica	teatrolog
tehničarka	tehničar
tehnička crtačica	tehnički crtač

T

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
tehnološkinja tehnologica	tehnolog
telefonistkinja	telefonist(a)
telefonska operaterka	telefonski operater
telegrafistkinja	telegrafist(a)
teniserka	teniser
teološkinja teologica	teolog
teoretičarka	teoretičar
terapeutkinja	terapeut
teroristkinja	terorist(a)
tesarka	tesar
telohraniteljka	telohranitelj
tkalja	tkač
točiteljica pića	točilac pića
tokarka	tokar
toksikološkinja toksikologica	toksikolog
topografkinja	topograf
traktoristkinja	traktorist(a)
tramvajdžijka	tramvajdžija
trapezistkinja	trapezist(a)
travarka travarica	travar
trenerica trenerka	trener
trezoristkinja/ rizničarka	trezorist(a)/rizničar
trgovkinja trgovka	trgovac

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
trgovačka putnica	trgovački putnik
trkačica	trkač
trubačica	trubač
tržišna inspektorka	tržišni inspektor
turistička vodičica turistička vodičkinja	turistički vodič
tužiteljka tužiteljica	tužilac
tutorka tutorica	tutor
učenica	učenik
učesnica	učesnik
učiteljica	učitelj
ugljarka	ugljar
ugostiteljka ugostiteljica	ugostitelj
ugovaračica radova	ugovarač radova
ulagačica	ulagač
ulična prodavačica	ulični prodavac
umetnica	umetnik
upisničarka	upisničar
upravljačica fabrikom	upravljač fabrikom
upravnica	upravnik
urbanistkinja	urbanist(a)
urbanistička planerka	urbanistički planer
urednica	urednik
urološkinja urologica	urolog
uvoznica	uvoznik

U

V

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
uzgajivačica	uzgajivač
vajarka	vajar
valjaoničarka metala	valjaoničar
vanredna profesorica vanredna profesorka	vanredni profesor
vaterpolistkinja	vaterpolist(a)
vaspitačica	vaspitač
vatrogaskinja vatrogasilja	vatrogasac
vatrogasna inspektorka	vatrogasni inspektor
vebsajt administratorka	vebsajt administrator
velemajstorka velemajstorica	velemajstor
veleposednica	veleposednik
velikanka	velikan
veslačica	veslač
veštakinja	veštak
veterinarka	veterinar
veterinarska bolničarka	veterinarski bolničar
vezilja	vezilac
vežbačica	vežbač
vicekonzulka	vicekonzul
vinogradarka	vinogradar
violinistkinja	violinist(a)
violistkinja	violist(a)
violončelistkinja	violončelist(a)
virtuoskinja	virtuoz
viteškinja	vitez

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
vizionarka	vizionar
vizuelna umetnica	vizuelni umetnik
verska isceliteljka	verski iscelitelj
veštačka inseminatorka	veštački inseminator
vladarka	vladar
vlasnica	vlasnik
voćarka	voćar
vodičkinja vodičica	vodič
voditeljka	voditelj
vodnica	vodnik
vodoinstalaterka	vodoinstalater
vojnkinja	vojn
volonterka	volonter
vozačica	vozač
vračara	vračar
vratarica	vratar
vrhovna državna tužiteljka vrhovna državna tužiteljica	vrhovni državni tužilac
vrtlarka	vrtlar
vulkanizerka	vulkanizer
zabavljačica	zabavljač
zadrugarka	zadregar
zagovornica	zagovornik
zakivačica	zakivač
zakonodavka	zakonodavac
zakupnica	zakupac
zalagaoničarka	zalagaoničar
zanatlija	zanatlija

Z

OBLICI ZA ŽENSKI ROD	OBLICI ZA MUŠKI ROD
zamenica	zamenik
zapisničarka	zapisničar
zapašivačica	zapašivač
zastakljivačica	zastakljivač
zastupnica	zastupnik
zatvorenica	zatvorenik
zavarivačica	zavarivač
zdravstvena radnica	zdravstveni radnik
zidarka	zidar
zlatarka	zlatar
zločinka	zločinac
zoološkinja zoologica	zoolog
zubarka	zubar
zubotehničarka	zubotehničar
žandarka	žandarm
železničarka	železničar
žetelica	žetelac

Ž

IX

Mali rečnik
rodne
ravnopravnosti

Emancipacija – oslobođenje
pojedinka/ke od dominacije, tj.
kontrole i tlačenja jedne
društvene grupe nad drugom

IX

Mali rečnik rodne ravnopravnosti

.....

Antidiskriminacioni zakoni – zakoni koji za cilj imaju da stvore zakonodavni okvir za eliminisanje različitih oblika diskriminacije

CEDAW (Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena) – jedan od ključnih dokumenata za umanjivanje rodne neravnopravnosti, koji je 18. decembra 1979. godine usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija

Diskriminacija – dovođenje jedne društvene grupe ili pojedinca/pojedinke u položaj manje vrednih osoba, odnosno, ukidanje njihovih prava i osporavanje njihove vrednosti

Diskriminacija žena – isključivanje ili ograničavanje na osnovu pola, u cilju sprečavanja žena da imaju ili ostvaruju svoja ljudska prava

Emancipacija – oslobođenje pojedinca/ke od dominacije, tj. kontrole i tlačenja jedne društvene grupe nad drugom

Femicid – najekstremniji oblik muškog nasilja prema ženama, ubistvo motivisano društveno ukorenjenom mržnjom prema ženama, gde je za počinioca ubistva relevantan pol žrtve

Feminizam – skup teorija i/ili društveni pokret i/ili ideologija i/ili lični stav da su žene podređene i diskriminisane na svim prostorima i u svim istorijskim razdobljima i da takav položaj žena mora da se promeni

Ginokritika – naučni pristup književnosti koju su pisale žene, čiji je cilj utvrđivanje zajedničkih karakteristika te literature i rekonstrukcija ženske književne tradicije

Kvote – mere koje treba da isprave podzastupljenost žena na me-

stima na kojima se odlučuje

Lezbejstvo – jedan od oblika istopolne seksualne orijentacije, koji se odnosi na žene koje su u emocionalnim, seksualnim ili partnerskim odnosima sa drugim ženama

Mehanizmi rodne ravnopravnosti – institucionalna, vladina i/ili parlamentarna struktura koja prati sprovođenje zakona i principa antidiskriminacije, inicira i donosi mere afirmativne akcije za unapređenje položaja žena

Mere afirmativne akcije – politika favorizovanja članica i članova grupa koje su trpele, ili i dalje trpe, diskriminaciju unutar određenog društva

Mizoginija – mržnja prema ženama samo zbog toga što su žene, koja se može manifestovati kao seksizam, ponižavanje žena, seksualna objektivizacija ili nasilje prema ženama

Patrijarhat – sistem društvenih odnosa i struktura koje počivaju na uspostavljanju vlasničkog odnosa muškaraca prema ženama, što muškarcima, kao društvenoj grupi, omogućava da uspostavljaju dominaciju nad ženama, da ih eksploatišu i potčinjavaju

Pol i rod – pol je biološka kategorija koja se definiše prema vidljivim genitalijama i reproduktivnim funkcijama ljudskog bića, dok je rod društveni konstrukt muškosti i ženskosti

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti – samostalni državni organ u Republici Srbiji čija je nadležnost da ukazuje na nedozvoljene oblike ponašanja koji nisu u skladu sa Zakonom o zabrani diskriminacije i izriče preventivne mere i opomene

Rodna analiza – metod analize koji se koristi kako bi se utvrdila razlika u položaju žena i muškaraca u nekoj društvenoj okolnosti

Rodna perspektiva – svest o postojanju rodnih razlika i uključivanje tih razlika prilikom formulisanja konkretne politike

Rodna ravnopravnost – jednakost muškaraca i žena u društvenom i političkom životu

Rodne uloge – skup svih karakteristika, načina ponašanja, obaveza i očekivanja koja se pripisuju pojedinkama i pojedincima u odnosu na njihov pol

Rodni barometar – istraživački projekat koji ima za cilj javnu

prezentaciju podataka koji se tiču rodne ravnopravnosti, tj. pozicija koje zauzimaju žene i muškarci u nekom društvu

Rodni demokratski deficit – prezastupljenost muškaraca i podzastupljenost žena u političkom životu, odnosno u zakonodavnoj, izvršnoj i sudskoj vlasti, kao i nizak stepen rodne osvešćenosti politike koju neka vlast vodi

Rodni stereotipi – široko raspostranjena, nekritički prihvaćena mišljenja o ulogama i pozicijama koje žene i muškarci treba da imaju u društvu

Rodno osetljiv jezik – govorna i pisana upotreba jezika čiji je cilj da ukaže na jednakost polova

Seksizam – oblik društvene diskriminacije žena na osnovu pola, koji se bazira na predrasudama i stereotipima u čijoj osnovi leži uverenje da su žene, i kao pojedinke i kao grupa, manje važna i sposobna ljudska bića od muškaraca

Stakleni plafon – slikovit izraz kojim se ukazuje na to da, u društvima u kojima muškarci i dalje zauzimaju većinu pozicija odlučivanja i moći, žene nailaze na teško uočljive oblike diskriminacije prilikom napredovanja u sferi zapošljavanja, politike, medija, kulture, nauke, obrazovanja i drugim javnim sferama

Stereotipi – pojednostavljeni i najčešće negativni stavovi i predstave o pripadnicama i pripadnicima neke grupe, formirani na osnovu njihovog pola, nacionalnosti, religijske pripadnosti, seksualne orijentacije ili na osnovu nekog drugog svojstva

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima – povelja Ujedinjenih nacija doneta 10. decembra 1948. godine, koja predstavlja opštu zabranu diskriminacije

Urodnjavanje javnih politika (gender mainstreaming) – proces unošenja rodne perspektive u celokupno kreiranje javnih politika, strategija i intervencija u cilju podsticanja rodne ravnopravnosti

Zakon o ravnopravnosti polova – zakon Republike Srbije koji uređuje pitanja koja nisu uređena drugim zakonima i jemči ravnopravnost polova

Zakon o zabrani diskriminacije – zakon Republike Srbije koji

utvrđuje opštu zabranu diskriminacije, oblike i slučajeve diskriminacije, kao i postupke zaštite od diskriminacije

Ženska ljudska prava – koncept širi od koncepta neotuđivih ljudskih prava, koji nastoji da koriguje društvene prakse koje ne-srazmerno pogađaju žene

Ženske studije/studije roda – akademska disciplina koja se bavi istraživanjem roda i analizom društvene koncepcije polnosti sa ciljem da problematizuje (nejednak) položaj žena, odnose moći u društvu i strukture društvenene (ne)jednakosti

X

Umesto zaključka

Svenka Savić:

Jezik kao naša

prateća senka

...u upotrebu jezika možemo
preslikati šta smatramo važnim
za koncept jednakosti svih u
nekom društvu.

X

Umesto zaključka

Svenka Savić:

Jezik kao naša prateća senka

Svenka Savić: Jezik kao naša prateća senka

Naučile smo da je sposobnost za jezik poseban dar ljudskog roda, urođena sposobnost svakog ljudskog bića da pomoću znakova razmenjuje svoje misli. Ako je jezik specifičnost žena i muškaraca, onda valja stalno voditi računa o individualnom planu i onom koji se odnosi na celu zajednicu.

Postoji više od sto različitih definicija jezika, ali ni jedna nije sveobuhvatna i ne bi bila sasvim pogodna za pitanja koja se postavljaju u ovom *Priručniku*. Ako bismo se odlučile za definiciju da je jezik sistem znakova namenjen komuniciranju u nekom društvu (kako to predlažu predstavnici teorije strukturalizma s početka 20. veka u svetu, kod nas tek polovinom istog veka), onda bismo odmah dobile odgovor da u srpskom jeziku postoji jedan opšti (generički) rod imenica za titule i zanimanja žena, a to je oblik muškog roda, i iz njega izveden ženski. Ako se odlučimo za teoriju delatnosti (aktuelnu od kraja 20. veka i u svetu i kod nas), dobijamo novi horizont – postoji više mogućnosti jezičke forme za jedno isto značenje imenice (koje označavaju zanimanja i titule žena). Ako jeziku pristupimo sa stanovišta upotrebe, a ne strukture jezika, onda u nauci o jeziku postoje različite teorije, pa i o službenoj upotrebi jezika, a svaka od tih teorija je u nekom delu više ili manje prihvatljiva kada je u pitanju normiranje i standardizacija rodno osetljivog jezika (ROJ). Norma i standard u jeziku su uvek politički motivisani, jer je službena upotreba jezika u državi u skladu sa

državnim ciljevima. Ako govorimo o normi upotrebe ROJ-a, onda smo u domenu političkog osveščivanja govornica i govornika datog jezika. Tako u upotrebu jezika možemo preslikati šta smatramo važnim za koncept jednakosti svih u nekom društvu.

S tim u vezi je odmah i pitanje – ko će napraviti potpun inventar mogućnosti za upotrebu rodno osetljivog jezika za službenu upotrebu jezika u institucijama kao što su informisanje, obrazovanje, administracija?

Odluku o upotrebi donosimo pojedinačno, ali svaka od nas treba da zna da se teorijski legitimiše u odnosu na sopstvenu nameru govorenja, kako bi sagovornice mogle pratiti argumentaciju i nastojanje da (srpski) jezik dobije i dimenziju rodno osetljivog standardnog jezika u službenoj upotrebi. Ako nam je cilj da standardni i normirani oblik jezika bude doslednije u upotrebi, trebalo bi da smo dosledne u našem nastojanju da svoje teorijsko stanovište dobro i jasno obrazložimo drugima, tako da ne bude zabune oko opšte poznate činjenice da ne postoji samo jedna istina kada je izbor forme jezika u pitanju.

To znači da zalaganje za ROJ istovremeno razvija kod govornica i govornika (srpskog) jezika sposobnost da jezik analiziraju, da ga teorijski osmišljavaju u sopstvenoj upotrebi. To je jedan od glavnih dobrih razloga zašto ovo pitanje stalno potenciramo, jer želimo da se aktivno odnosimo prema jeziku. To je takođe sposobnost koju svi posedujemo.

U lingvistici (nauci o jeziku) danas postoje mnoge teorije podjednako validne za razgovor o upotrebi rodno osetljivog jezika, ali je važno znati da jezik nije samo „vlasništvo” nauke o jeziku, nego o njemu brinu i istražuju ga i druge discipline, jer je jezik uvek i bio smešten (umešten) u široki prostor među naučnim disciplinama. Zato razgovor o rodno osetljivom jeziku ne pripada samo nauci o jeziku, nego i drugim društvenim naukama podjednako (matematici takođe, muzici takođe). Otuda jezik ne mogu svojatati samo filolozi i jezikoslovci. Pitamo o jeziku i sve druge.

U ovom *Priručniku* nastojimo da usmerimo pažnju na pronalaženje zajedničkog rešenja kojim bi većina govornica i govornika (srpskog) jezika bila obuhvaćena. Pozvani smo da unapređujemo formu, koliko i jezičku praksu, da kreiramo nove oblike, da jeziku dajemo zamaha, shodno društvenim, političkim (i drugim) po-

trebama današnjih građana i građanki u državi. U ovom trenutku je ta potreba definisana pitanjima jednakosti i ravnopravnosti.

Ono što svaka od nas osluškuje je način promene – u kojem pravcu treba da ide ROJ u medijima, administraciji, obrazovanju. Ako je forma ženskog roda upotrebljena zato da diskriminiše ženu, onda to nije dobra promena (kako pokazuju mnogobrojni primeri iz medijske prakse).

Međutim, u službenoj upotrebi jezika (u obrazovanju, medijima, administraciji) dve su osnovne struje: nešto što je bila doskorašnja navika i nešto što su novi predlozi u pravcu bolje saobraćenosti upotrebe jezika svetonazoru. Ako je naš svetonazor da ne sme biti nasilja u društvu niti u jeziku, onda tražimo forme kojima to shvatanje iskazujemo. Jer jezik ima neograničene mogućnosti koje mi koristimo za inovacije. Zato se u odnosu na mogućnosti jezika postavljamo istraživački, tražimo ono što je našoj nameri najbolje. Bilo da pitam, naređujem, molim, predlažem, izražavam saučešće, ogovaram, čestitam, mrzim i sl.

Govornici i institucije nekada jasno pokažu nameru, a nekada je namera skrivena, pa se moramo potruditi da je pronađemo u jezičkoj formi. Ukratko, prema jeziku se moramo postaviti aktivno, istraživački, kreativno i sa dobrim namerama kada nam on služi da komuniciramo sa drugima. Navika je jedna od konstanti u jeziku. Ne želimo da menjamo jezičku upotrebu, jer nam je ona postala automatizirana. Ali ostaje da je navika jedna muka, a odvika dve. Dakle, moguća je.

Kada predlažemo normiranje nekog jezičkog oblika u srpskom jeziku, imamo na umu da je srpsko stanovništvo raspoređeno i izvan teritorije sadašnje Srbije, u delovima u kojima su ti drugi jezici u tim drugim državama već standardizirali ROJ (na primer profesorica ili asistentica u hrvatskom jeziku u Bosni i Hercegovini ili u Hrvatskoj), što znači da različita normiranja mogu zbuniti izvorne govornike. U tom smislu je predlog fleksibilna norma, osluškivati kako se u datom regionu govori.

Imenica je skup osobina, što znači da imenica može imati više značenja (zavisi od konteksta u kojem je upotrebiš). Tako je majka označitelj za rodbinske odnose, ali često istovremeno i za državu. Otuda ne treba smatrati neobičnim što je trenerka osoba

koja trenira neke druge osobe, i istovremeno je odevni predmet koji nosimo (najčešće na treningu). Pa to je divna osobina jezika, jer nas uvek nanovo tera da razmišljamo o njemu! Ono što teorije o rodno osetljivom jeziku naglašavaju je pokretanje kreativne sposobnosti svakog od nas da iznađemo baš onu reč u jeziku koja najbolje odražava našu nameru kada je nekome komuniciramo.

Budući da u srpskom jeziku postoji 13 različitih nastavaka za formiranje imenica ženskog roda za zanimanja i titule, onda dozvoljavamo da jedna ista imenica može imati više nastavaka za ženski rod u ovoj fazi normiranja rodno osetljivog jezika, pa će se tokom vremena pokazati za koji postoji veća naklonjenost. Na primer, širom prostora u kojem se govori srpski jezik profesorka i profesorica, ili šefica/šefovica se upotrebljavaju naporedo, negde i sa pomalo različitim značenjima za svaku od ovih formi (na primer, u Subotici i u mestima u kojima ima i hrvatskog stanovništva, oblik sa -ica će biti češći jer je i u hrvatskom jeziku taj oblik dominantan). Dakle, kada govorimo o normi u široj službenoj upotrebi rodno osetljivog jezika, imamo na umu geografski prostor u kojem se primenjuje kao pisani tekst ili govor. Fleksibilna norma još uvek ima primat nad rigidnom normom u ovom slučaju.

Prof. emerita dr Svenka Savić

XI

Bibliografija

- Savić, Svenka. 2004. Žena sakrivena jezikom medija: kodeks neseksističke upotrebe jezika. Novi Sad: Futura publikacije.
- Savić, Svenka. 2009. Uputstva za standardizaciju rodno osetljivog jezika. *Njegoševi dani*, 2, 301–319.
- Savić, Svenka. 2010. “Nesporazumi o rodno osetljivom jeziku u Srbiji: teorije i praksa”, Filipović, Jelena i dr. (ur.), u: *Okrugli sto na temu rodno osetljivih jezičkih politika*. Beograd: Ministarstvo rada i socijalne politike, Uprava za rodnu ravnopravnost i UNDP, 125–133.
- Savić, Svenka. 2008. „Melanija” u: *A šta ću ti ja jadna pričat...: životne priče žena*. Novi Sad: Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, 122–135.
- Stanojčić, Živojin i Popović, Ljubomir. 2016. *Gramatika srpskog jezika: za gimnazije i srednje škole*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Stošić, Ivana. 2016. *Vodič za promociju i prihvatanje rodno senzitivnog jezika*. Vranje: Romski centar za demokratiju.
- Vlahović, Plemenka, Bugarski, Ranko i Vasić, Vera. 2009. *Višejezični svet Melanije Mikeš: zbornik u čast Melaniji Mikeš*. Novi Sad: Društvo za primenjenu lingvistiku Srbije.
- Zaštitnik građana. 2010. *Uputstva za standardizovan nediskriminativni govor i ponašanje*.

XII

Beleške o
autorkama

XII Beleške o autorkama

Hristina Cvetinčanin Knežević (1990, Beograd) je sociološkinja, politikološkinja i feministkinja. Završila je osnovne studije sociologije na Filozofskom fakultetu u Beogradu, dok je master studije politikologije – studije roda završila na Fakultetu političkih nauka u Beogradu. Trenutno je na doktorskim studijama kulture i medija na Fakultetu političkih nauka. Učestvovala je kao istraživačica na projektima *Blokada Filozofskog fakulteta 2014. godine* (ISI, 2017) i *Društveno-ekonomske i političke transformacije u Srbiji i pitanje rodno zasnovanog nasilja* (FPN, 2018). Autorka je nekoliko naučnih radova, a sa Sanjom Pavlović je objavila monografiju *U ime (muškog) naroda: Analiza osuđujućih presuda za prekršajno delo prostitucija* (AŽC, 2018). Stručna je saradnica Centra za ženske studije u Beogradu, a na Fakultetu političkih nauka je angažovana kao mlada istraživačica na projektu *Rodna ravnopravnost i kultura građanskog statusa: istorijska i teorijska utemeljenja u Srbiji*.

Jelena Lalatović (1994, Beograd) je književna kritičarka i feministkinja. Osnovne i master studije jezika i književnosti završila je na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu, gde je trenutno na drugoj godini doktorskih studija. Jedna je od osnivačica Pobjunjenih čitateljki, feminističkog kolektiva koji okuplja književne kritičarke, posvećenog istraživanju ženskog autorstva i emancipatorskom čitanju književnosti. Pobjunjene čitateljke objavile su zbornik radova o jugoslovenskoj književnosti za decu *Rat iz dečje perspektive* (2018), zajedno sa književnim kritičarkama iz Makedonije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Slovenije. Članica je redakcije levičarskog portala *Mašina* i aktivistkinja organizacije Marks21. Urednica je i voditeljka radio-emisije *Ozbiljne priče*, koja se emituje na onlajn radiju RadioAparat. Kao stipendistkinja Ministarstva prosvete angažovana je na projektu *Uloga srpske periodike u formiranju književnih, kulturnih i nacionalnih obrazaca* u Institutu za književnost i umetnost.

Priručnik za upotrebu rodno osetljivog jezika

Autorke: Hristina Cvetinčanin Knežević i Jelena Lalatović

Recezentkinja: Prof. emerita dr Svenka Savić

Izdavač: Centar za ženske studije, Beograd

Za izdavača: Prof. dr Daša Duhaček

Lektura i korektura: Aleksandra Aksentijević

Dizajn i prelom: Ana Humljan

Štampa: Radunić štampa

Tiraž: 250

Ova publikacija je nastala u okviru projekta „Ključni koraci ka rodnoj ravnopravnosti”, koji sprovodi Agencija Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (UN Women) i Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost, uz finansijsku podršku Evropske unije. Stavovi u ovoj publikaciji pripadaju isključivo autorima i autorkama, i ne predstavljaju nužno stavove UN Women, Ujedinjenih nacija, ili bilo koje druge organizacije pod okriljem Ujedinjenih nacija.

Priručnik za upotrebu rodno osetljivog jezika Hristine Cvetinčanin Knežević i Jelene Lalatović sadrži ukupnu građu raspoređenu u sedam poglavlja, kojima slede „Glosarijum (spisak) zvanja, zanimanja, titula i imenovanja žena”, „Mali rečnik rodne ravnopravnosti”, kao i biografije autorki *Priručnika*.

*

Za neposrednu praksu je najkorisnije poglavlje pod nazivom „Kako upotrebljavati rodno osetljiv jezik?”, u kojem se daju primeri i predlozi za neposrednu praksu. Način na koji je ova problematika predstavljena dovoljno govori o kompleksnosti situacije kada se odlučimo za primenu u praksi onoga što je teorijsku proveru već prošlo. Tu se „Smernice za upotrebu rodno osetljivog jezika” daju kao mogući putokaz, ali nikako kao rigidni zahtev kojeg se svi moraju držati. Autorke su svesne težine situacije za one koji treba da primenjuju smernice u praksi, u situaciji kada ne postoji opšti dogovor u državi da je rodno osetljiv jezik još jedna od pojava koja se u jeziku podrazumeva.

*

Zato što je namera autorki da utiču na promenu postojeće situacije u jezičkoj politici u Srbiji danas, zato što je *Priručnik* dovoljno informativan da pokrene izmene prakse u sadašnjem trenutku u domenu administracije, informisanja i obrazovanja u Srbiji, predlažem štampanje *Priručnika za upotrebu rodno osetljivog jezika* Hristine Cvetinčanin Knežević i Jelene Lalatović.

Svenka Savić,
Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu
Novi Sad, april 2019. godine